

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”
Кафедра фінансів

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

Практикум

Для студентів 3 курсу напряму підготовки
6.030508 “Фінанси і кредит”
усіх форм навчання

Суми
ДВНЗ “УАБС НБУ”
2011

УДК 658.1417(076.5)
Ф59

Рекомендовано до видання методичною радою обліково-фінансового факультету Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України”, протокол № 5 від 16.02.2011.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри фінансів, протокол № 7 від 12.01.2011.

Укладачі:

Л. Л. Грищенко, кандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”;
О. В. Дейнека, кандидат економічних наук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”;
І. М. Крайніков, асистент кафедри фінансів,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

Рецензенти:

Ф. О. Журавка, доктор економічних наук, професор,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”;
І. Д. Скляр, кандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

Ф59 **Фінанси підприємств [Текст] : практикум / [уклад.: Л. Л. Грищенко, О. В. Дейнека, І. М. Крайніков] ; Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”**. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – 93 с.

Видання містить плани практичних занять і ситуаційні завдання, що призначені для проведення практичних занять із дисципліни “Фінанси підприємств”. Практикум спрямований на формування та закріплення навичок із методології та практики організації фінансів суб’єктів господарювання різних організаційно-правових форм.

Призначене для студентів 3 курсу напряму підготовки 6.030508 “Фінанси і кредит” усіх форм навчання.

УДК 658.1417(076.5)

© ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”, 2011

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1	
Теоретичні та організаційні основи фінансів підприємств	6
Тема 1. Основи фінансів підприємств.....	6
Тема 2. Грошові розрахунки підприємств.....	7
Тема 3. Грошові надходження та витрати підприємств.....	9
Тема 4. Формування і розподіл прибутку.....	14
Тема 5. Оподаткування підприємств.....	21
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2	
Сучасні аспекти функціонування фінансів підприємств.....	25
Тема 6. Оборотні кошти та їх організація на підприємстві	25
Тема 7. Кредитування підприємств.....	33
Тема 8. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів.....	37
Тема 9. Оцінка фінансового стану підприємства.....	42
Тема 10. Фінансове планування на підприємствах	52
Тема 11. Фінансова санація та банкрутство підприємств	64
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	66
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ.....	78
ТЕМИ РЕФЕРАТІВ	80
ПИТАННЯ ДЛЯ ПРОМІЖНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ.....	84
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	87

ВСТУП

Фінанси підприємств є основою фінансової системи країни, тому створення ефективної економічної системи України залежить від прибуткової діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності в усіх сферах діяльності та різної галузевої приналежності. За цих умов необхідна сучасна, адекватна ринковим умовам організація фінансової діяльності кожного підприємства. Отже, підготовка фахівців у галузі фінансів, що мають глибокі теоретичні і практичні знання, можуть узагальнювати та застосовувати закордонний досвід розвинутих країн у діяльності вітчизняних підприємств, є своєчасною та актуальною. “Фінанси підприємств” являють собою наукову дисципліну, яка вивчає питання механізму організації фінансів підприємств; специфіку діяльності підприємств з урахуванням їх організаційно-правових форм, виду діяльності і галузевої приналежності; особливості фінансового планування і управління; формування основних напрямків реорганізації підприємств.

Мета навчальної дисципліни – дати студентам теоретичні знання та сформувані практичні навички з питань організації фінансів підприємств у сучасних умовах; розкрити методику складання поточних і перспективних фінансових планів і бюджетів; навчити оцінювати вплив фінансових рішень на загальну фінансову стійкість підприємств.

Предметом навчальної дисципліни є вивчення сукупності фінансових відносин, які формуються в економічному просторі з приводу функціонування фінансів підприємств.

Практикум з дисципліни “Фінанси підприємств” є основним структурним компонентом методичного забезпечення практичної підготовки студентів. Він містить завдання для проведення практичних і семінарських занять з метою закріплення теоретичних знань і набуття практичних навичок з таких питань:

- організація фінансів підприємств з урахуванням організаційно-правових форм і галузевої приналежності;
- організація грошових розрахунків підприємств і сфер їх застосування;
- механізм формування доходів, витрат і фінансових результатів діяльності підприємств, напрямків їх розподілу і використання;
- особливості організації оподаткування та кредитування підприємств в умовах обмеженості фінансових ресурсів;

- фінансове забезпечення відтворення необоротних та оборотних активів;
- організація фінансового планування та бюджетування на підприємствах на основі використання висновків комплексної оцінки фінансового стану підприємства.

Список використаної літератури містить вичерпний перелік основних законодавчо-нормативних актів, основної і додаткової літератури з фінансів підприємств, що сприятиме поглибленому вивченню лекційного матеріалу та допоможе студентам при виконанні наведених завдань. Дані, наведені у завданнях, є умовними.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

ТЕМА 1. ОСНОВИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Мета семінарського заняття: засвоєння теоретичних і правових основ організації фінансів підприємств з урахуванням організаційно-правових форм і галузевої приналежності.

План семінарського заняття

1. Поняття, сутність і функції фінансів підприємств.
2. Характеристика сфер фінансових відносин підприємств.
3. Грошові доходи, грошові фонди, фінансові ресурси підприємств.
4. Обґрунтувати, наскільки правильними є дані підходи щодо визначення поняття “фінанси підприємств”:
 - а) це є функція адміністративного управління грошовими потоками господарюючого суб’єкта;
 - б) пов’язані насамперед з формуванням фондів грошових коштів;
 - в) знаряддя первинного розподілу та подальшого перерозподілу фінансових ресурсів відповідно до політики правлячої партії;
 - г) система грошових відносин з приводу руху грошових фондів;
 - д) застосування різних прийомів і методів для досягнення максимального достатку фірми або загальної вартості фінансового капіталу, вкладеного у справу;
 - е) форма фінансування та кредитування підприємницької діяльності;
 - є) планомірний рух фінансових фондів, що виражають відносини з приводу необхідного, обов’язкового вилучення вартості та їхнього використання в інтересах суспільства на рівні господарюючого суб’єкта;
 - ж) економічна сукупність часу та невизначеності, пов’язаної з прийняттям конкретних рішень, аналіз впливу яких на вартість майбутніх доходів і видатків дозволяє підприємцям здійснити економічний вибір із альтернативних варіантів дій.
5. Визначити, в чому полягає відмінність між поняттями “грошові кошти” та “фінансові ресурси”.
6. Визначити, в чому полягає різниця між поняттями “фінансові ресурси” і “капітал”.

Теми рефератів

1. Основні види та специфічні риси діяльності об'єднань підприємств України.
2. Особливості функціонування концернів як форми об'єднання самостійних підприємств.
3. Специфічні риси та мета створення консорціумів.
4. Корпорація як один із видів об'єднань підприємств України та її відмінності від закордонних аналогів.
5. Закордонний досвід створення та функціонування об'єднань підприємств.

ТЕМА 2. ГРОШОВІ РОЗРАХУНКИ ПІДПРИЄМСТВ

Мета практичного заняття: набуття навичок щодо організації грошових розрахунків підприємств і сфер їх застосування.

План практичного заняття

1. Переваги та недоліки готівкової та безготівкової форм розрахунку.
2. Порядок відкриття банківських рахунків підприємствами.
3. Особливості відкриття банківських рахунків окремим видам суб'єктів господарювання.
4. Характеристика основних форм платіжних інструментів та сфери їх застосування.

Практичні завдання

Задача 1

Підприємство “Укрпродкомпанія” за три останні місяці реалізувало продукції на суму відповідно по місяцях 450 00, 466 000, 550 750 грн. Кількість робочих днів у місяцях відповідно 21, 20, 23 дні. Виплачено готівкою із каси, крім заробітної плати, відповідно по місяцях 5 500, 7 200, 8 500 грн. Через специфіку діяльності та місце розташування підприємство не має можливості здавати виручку ні в день її отримання, ні на наступний день. Потрібно розрахувати ліміт каси, порядок і строки здавання виручки.

Задача 2

Розрахувати ліміт залишку каси підприємства “Схід” на основі показників діяльності за останні три місяці, зазначених у таблиці 1.

Показники діяльності підприємства “Схід”

№ пор.	Показник	Місяць		
		травень	червень	липень
1	Виручка, грн.	17 500	16 800	19 070
	у тому числі готівкова виручка, що надійшла в касу, грн.	9 600	8 563	9 789
2	Виплачено готівкою	4 560	3 254	3 884
	у тому числі заробітна плата	39 478	30 226	21 580
3	Кількість робочих днів	17	21	22

Задача 3

Підприємство за станом на 10.04.2011 на поточному рахунку мало кошти в сумі 4 350 грн. Протягом дня на поточний рахунок було ще зараховано платежів на загальну суму 20 700 грн. Крім того, до банку надійшло ряд платіжних доручень щодо списання з рахунку підприємства сум податку на прибуток у розмірі 2 750 грн., оплати рахунку-фактури за поставку комплектуючих у сумі 9 500 грн. Також банк отримав вимоги-доручення від енергопостачальної організації державного комунального господарства в сумі 3 730 грн., підприємства-постачальника на підставі рішення арбітражного суду – у сумі 10 000 грн.

В якому порядку візьме до сплати ці розрахункові документи операціоніст банку? Чи вистачить коштів на поточному рахунку? Якщо ні, то які можливі дії підприємства?

Задача 4

Підприємство “Граніт” уклало договір з іноземним партнером “Transit” на закупівлю технологічного обладнання. Порядок розрахунків у договорі передбачено шляхом відкриття акредитива. Акредитивний договір передбачає оплату послуг банку в розмірі 4 % від суми поставки. Акредитив було відкрито 20.05 на суму 50 000 дол. Через 5 днів після відкриття було поставлено обладнання на суму 38 000 дол. Решту обладнання було поставлено на 10-й день від моменту відкриття акредитива.

На яку суму було зроблено другу поставку? Яку суму отримає банк за обслуговування акредитива?

ТЕМА 3. ГРОШОВІ НАДХОДЖЕННЯ ТА ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВ

Мета практичного заняття: ознайомлення із сутністю, видами та порядком розрахунку грошових надходжень і витрат підприємств.

План практичного заняття

1. Види діяльності підприємства та їх характеристика.
2. Характеристика, склад і класифікація грошових надходжень підприємств відповідно до виду діяльності.
3. Склад витрат у розрізі видів діяльності.
4. Розрахунок доходу від реалізації за допомогою методу прямого рахунку та укрупненого методу.
5. Особливості формування витрат підприємств різних сфер діяльності, організаційно-правових форм і галузей економіки.
6. Фактори, що впливають на обсяг доходу від реалізації.

Практичні завдання

Задача 1

Необхідно класифікувати наведені нижче операції щодо руху грошових коштів у результаті відповідного виду діяльності.

№ пор.	Операція	Класифікація
1	Надійшла сума авансу від замовника	
2	Нарахована амортизація основних засобів	
3	Сплачені дивіденди акціонерам	
4	Оплачений рахунок постачальника за матеріали, що надійшли в попередньому місяці	
5	Перераховані кошти як внесок у спільне підприємство	
6	Отримані кошти в касу з банку для виплати зарплати	
7	Сплачений податок на прибуток	
8	Придбані акції	
9	Сплачений штраф за порушення терміну поставки	
10	Погашена довгострокова позика банку	
11	Отримані дивіденди	
12	Реалізовані нематеріальні активи	
13	Оплачено розрахунково-касове банківське обслуговування	
14	Реалізовані понаднормативні виробничі запаси	
15	Переоцінені залишки коштів в іноземній валюті	
16	Сплачені відсотки за кредит	
17	Поставлено продукцію на умовах бартеру	

Задача 2

На основі наведених даних визначити грошові надходження в розрізі видів діяльностей підприємства.

Операція	Обсяг надходжень, грн.
- надійшло страхове відшкодування збитків, що завдані стихійним лихом	2 000
- реалізовано продукцію з відстрочкою платежу на 3 дні	3 500
- надано послуги	2 500
- отримано дохід від реалізації основних фондів	3 400
- надійшло відшкодування від технічних аварій	1 500
- здійснено для замовників ремонтні роботи	5 650
- отримано дохід від інвестицій в асоційовані підприємства	1 000
- отримано дохід від реалізації іноземної валюти	350
- одержано пені, штрафи, неустойки	250
- отримано дохід від спільної діяльності	500
- отримані відсотки за облігаціями	650

Задача 3

Собівартість підакцизного виробу становить 17 грн. Планова рентабельність – 20 %. Ставка акцизного збору – 10 грн. Розрахувати роздрібну ціну підакцизного виробу з торговою націнкою 10 %.

Задача 4

Визначити оптову ціну виробу, відпускну ціну з акцизним збором без ПДВ, суму акцизного збору для сплати в бюджет, вільну відпускну ціну підакцизного виробу з податком на додану вартість, виручку від реалізації товару та рентабельність виробу за такими даними:

- собівартість підакцизного виробу – 380 грн.;
- прибуток – 80 грн.;
- ставка акцизного збору – 12 %;
- ставка податку на додану вартість – 20 %;
- кількість реалізованих виробів – 700 шт.

Задача 5

Визначити величину валового і чистого доходів підприємства за такими даними:

- виручка від реалізації продукції, без ПДВ – 1 200 тис. грн.;
- матеріальні витрати на виготовлення продукції – 690 тис. грн.;

- амортизаційні відрахування у складі собівартості реалізованої продукції – 90 тис. грн.
- витрати на заробітну плату – 120 тис. грн.

Задача 6

Розрахувати обсяг виручки від реалізації продукції за оптовими цінами (з ПДВ) за такими даними:

Назва виробів	Залишки на початок року, шт.	Очікуваний обсяг товарної продукції	Залишки на кінець року, шт.	Собівартість одиниці продукції, грн.	Рентабельність продукції, %
A	120	1 700	100	250	10
B	170	2 000	80	290	17
C	250	3 000	190	350	15

Задача 7

Визначити дохід від реалізації продукції, якщо собівартість одиниці реалізованої продукції – 117 грн., рівень рентабельності її виробництва – 27 %. Протягом періоду вироблено 1 750 одиниць продукції, залишки нереалізованої продукції на початок та на кінець періоду становили відповідно 130 та 220 одиниць.

Задача 8

Підприємство планує виробити 2 500 одиниць продукції, собівартість одиниці реалізованої продукції становитиме 35 грн., рівень рентабельності її виробництва становитиме 25 %. Розрахувати дохід від реалізації та чистий дохід від реалізації всього товарного випуску (підприємство є платником ПДВ та акцизу за ставкою 10 %), якщо залишки нереалізованої продукції на складі на початок і кінець планового періоду становитимуть 130 та 150 одиниць, підприємству повернули продукцію на суму 350 грн.

Задача 9

Визначити валовий і чистий доходи від реалізації, якщо відомо, що підприємство реалізувало продукції на суму 120 000 грн. та отримало повернуту покупцями продукцію на суму 2 000 грн. і надало знижки покупцям на суму 20 000 грн.

Задача 10

Товариство “Медікус” закупило в оптовій фірмі “ВВС+” лікарські засоби та виробили медичного призначення для подальшої реалізації в асортименті, визначеному нижче.

Найменування товару	Ціна виробника за одиницю товару, грн.	Закуплено за оптовою ціною за одиницю товару, грн.	Кількість реалізованого товару, тис. шт.	Питома вага продукції, реалізованої оптом, %
1. Анальгін	1,2	1,23	100	20
2. Цитрамон	0,22	0,27	300	30
3. Новопасит	7,88	8,91	30	10

Оптова торгова націнка визначена підприємством на рівні 15 % від ціни виробника й на рівні 30 % для реалізації через роздрібну торгівлю.

Розрахувати обсяг надходжень товариства “Медікус” за звітний період:

I варіант: від реалізації товарів оптом.

II варіант: від реалізації через мережу аптек.

III варіант: загальний по товариству.

Задача 11

На основі наведених нижче даних необхідно визначити виручку від реалізації продукції на внутрішньому ринку України методом прямого розрахунку. Підприємство жодних пільг з оподаткування не має.

Виріб	Залишок нереалізованої продукції на початок планового періоду, шт.	Випуск товарної продукції в плановому періоді, шт.	Залишок нереалізованої продукції на кінець планового періоду, шт.	Повна собівартість одиниці реалізованої продукції, грн.	Рентабельність одиниці виробу, %
А	120	2 300	140	20	15
Б	150	5 400	90	40	17
В	110	6 400	40	30	25

Задача 12

Підприємство “Неофіт” у поточному році планує розширити асортимент випуску своєї продукції за допомогою виробництва нового товару. Про новий товар відомо:

- собівартість одиниці товару – 8 грн.;
- рентабельність товару – 20 %;
- акцизний податок – 3 грн. з одиниці товару;
- торгова націнка – 25 %;

- у поточному році планується виробити 1 000 одиниць продукції;
- залишки нереалізованої продукції на кінець поточного року становили 200 шт.

Витрати на реалізацію нової продукції через роздрібну мережу, тобто на рекламу й передпродажну підготовку товарів, оформлення вітрин, транспортно-експедиційні витрати передбачаються по підприємству в розмірі 2 000 грн. Зробити розрахунки та визначити, як доцільно реалізувати новий товар: через мережу роздрібних магазинів чи оптом.

Задача 13

Розрахувати собівартість реалізованих товарів за такими даними: собівартість залишку товарів на початок періоду і кінець періоду становить відповідно 40 та 140 грн., валове придбання – 300 грн., отримані знижки на 10 грн., повернення та уцінка придбаних товарів становила 10 грн., транспортні витрати на доставку товарів – 20 грн.

Задача 14

Розрахувати собівартість виробленої і реалізованої продукції та суму операційних витрат підприємства за такими даними:

витрати на виробництво становили 45 500 грн., на збут – 10 650 грн. і на управління відповідно 8 300 грн. Собівартість залишків незавершеного виробництва на початок і кінець звітного періоду становила відповідно 10 500 і 6 000 грн. Собівартість залишків готової продукції на початок і кінець звітного періоду становила відповідно 10 000 і 20 000 грн. Величина резерву сумнівних боргів становила 3 000 грн.

Задача 15

Розрахувати собівартість реалізованої продукції за такими даними: собівартість залишків готової продукції на початок та на кінець періоду становить відповідно 100 і 160 грн., собівартість залишків незавершеного виробництва – 60 і 50 грн., прямі матеріальні витрати – 120 грн., прямі витрати на оплату праці – 60 грн., виробничі накладні витрати – 20 грн.

Задача 16

Підприємство закупило протягом лютого товар у кількості 500 одиниць. Придбання товару здійснювалося у такій послідовності: 02.03 – 100 одиниць за ціною 30 грн.; 10.03 – 150 одиниць за ціною 35 грн., 20.03 – 250 одиниць за ціною 40 грн. Початкові запаси товару дорівнювали 0. Витрачання коштів здійснювалося у такій послідовності: 03.03 – 90 одиниць, 15.03 – 10 одиниць, 16.03 – 50 одиниць, 25.03 –

200 одиниць. Підприємство застосовує систему постійного обліку запасів і метод ФІФО для їх оцінки. Необхідно розрахувати собівартість запасів, що були витрачені на виробництво, і собівартість запасів, що залишилися на складі.

Задача 17

Підприємство закупило протягом лютого товар у кількості 500 одиниць. Придбання товару здійснювалося у такій послідовності: 02.03 – 100 одиниць за ціною 30 грн.; 10.03 – 150 одиниць за ціною 35 грн., 20.03 – 250 одиниць за ціною 40 грн. Початкові запаси товару дорівнювали 0. Витрачання коштів здійснювалося у такій послідовності: 03.03 – 90 одиниць, 15.03 – 10 одиниць, 16.03 – 50 одиниць, 25.03 – 200 одиниць. Підприємство застосовує систему постійного обліку запасів і метод середньозваженої собівартості для їх оцінки. Необхідно розрахувати собівартість запасів, що були витрачені на виробництво, і собівартість запасів, що залишилися на складі.

ТЕМА 4. ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛ ПРИБУТКУ

Мета практичного заняття: оволодіння методикою здійснення планування, формування та розподілу фінансових результатів суб'єктів господарювання.

План практичного заняття

1. Економічний зміст прибутку.
2. Планування прибутку від реалізації продукції за допомогою методів прямого рахунку, укрупненого та методу на 1 грн. витрат.
3. Особливості формування та використання фінансових результатів підприємств різних сфер діяльності, організаційно-правових форм і галузей економіки.
4. Визначення нерозподіленого прибутку та характеристика його використання.
5. Основне призначення та особливості складання звіту “Про фінансові результати”.

Практичні завдання

Задача 1

Визначити валовий прибуток, чистий прибуток і розподілити його та розрахувати рентабельність реалізованої продукції за такими даними.

Показник	Значення
1) виручка від реалізації продукції за оптовими цінами (з ПДВ), тис. грн.	1 860
2) собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	1 100
3) прибуток від позареалізаційних операцій, тис. грн.	85
4) прибуток від фінансово-інвестиційних операцій, тис. грн.	54
5) збитки від надзвичайних ситуацій, тис. грн.	18
6) витрати на збут, тис. грн.	16
7) податки на прибуток, тис. грн.	200
8) відрахування від чистого прибутку, %:	
- на виплату засновникам	25
- у резервний фонд	15
- інші виплати	60

Задача 2

Визначити валовий прибуток і розрахувати рентабельність за такими даними, тис. грн.:

Показник	Значення
1) вартість товарної продукції у звітному періоді	1 200
2) залишки товарної продукції на початок звітного періоду	150
3) залишки товарної продукції на кінець звітного періоду	85
4) собівартість реалізованої продукції, тис. грн.;	940
5) ліквідаційна вартість фізично і морально зношеного обладнання	45
6) залишкова вартість обладнання	30
7) надходження боргів, списаних раніше як безнадійні	18
8) збитки від пожежі	14
9) середньорічна вартість основних виробничих фондів	850
10) середньорічна вартість оборотних коштів	280

Задача 3

Визначити фінансові результати від операційної діяльності підприємства А в цілому, якщо відомі такі дані, тис. грн.

№ пор.	Показник	Значення
1	Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	6 300
2	Відрахування з доходу:	
	- податок на додану вартість	1 050
	- акцизний збір	320
	- рентні платежі	–
	- інші відрахування	250
3	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	
4	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	3 000
5	Валовий прибуток (збиток)	
6	Інші операційні доходи	1 240
7	Адміністративні витрати	950
8	Витрати на збут	220
9	Інші операційні витрати	660
10	Фінансовий результат (прибуток/збиток) від операційної діяльності	

Задача 4

Визначити суму прибутку підприємства від основної діяльності, якщо:

- 1) виручка від реалізації продукції – 780 тис. грн.;
- 2) матеріальні витрати на виробництво – 300 тис. грн.;
- 3) заробітна плата виробничого персоналу – 100 тис. грн.;
- 4) нарахування на заробітну плату – 38,5 тис. грн.;
- 5) амортизаційні витрати – 75 тис. грн.;
- 6) витрати на ремонт основних виробничих засобів – 63 тис. грн. Сукупна балансова вартість основних фондів на початок періоду – 640 тис. грн.;
- 7) сплачено податків, віднесених на собівартість виробленої продукції:
 - збір за першу реєстрацію транспортних засобів – 1,5 тис. грн.;
 - податок на землю – 0,7 тис. грн.;
- 8) адміністративні витрати – 45 тис. грн.;
- 9) витрати на збут – 12 тис. грн.

Задача 5

Визначити суму прибутку підприємства від звичайної діяльності, якщо:

- 1) собівартість виготовленої продукції за рік – 720 тис. грн.;
- 2) рентабельність продукції – 18 %;
- 3) залишки товарної продукції (за собівартістю): на початок року – 56 тис. грн., на кінець року – 45 тис. грн.;

- 4) підприємство отримало штраф за порушення господарських угод – 4 тис. грн., сплатило штрафів на суму – 6 тис. грн.;
- 5) виручка від реалізації основних засобів (без ПДВ) – 37 тис. грн., а їх залишкова вартість – 18 тис. грн.;
- 6) витрати, пов'язані з реалізацією – 4 тис. грн.;
- 7) прибуток від інвестицій в асоційовані і дочірні підприємства – 6,5 тис. грн.;
- 8) дохід від надання частини будівлі офісу в операційну оренду – 9 800 грн.

Задача 6

Фірма “Октавіан” виготовляє євровікна. Аналізуючи попит на ринку євровікон, керівник підприємства поставив завдання фінансовому відділу щодо розробки заходів для збільшення прибутку підприємства в наступному році на 350 тис. грн., але при цьому, щоб збереглася ціна виробів на рівні поточного року. Як повинен змінитися обсяг виробництва євровікон у наступному році, якщо в поточному році їх було виготовлено 25 тис. шт.? Відпускна ціна одиниці продукції підприємства в звітному році становила 240 грн., собівартість – 178 грн. Плановий відділ передбачає в наступному році зменшення витрат на 1 грн. товарної продукції на 4 коп.

Задача 7

ТОВ “Онїкс” спеціалізується на виготовленні фурнітури для кухонних меблів. У звітному році підприємством було реалізовано продукції на суму 532 тис. грн. Собівартість продукції в звітному році становила 70 % від ціни реалізації. У наступному році передбачається застосування для виробництва фурнітури нових матеріалів, що збільшить витрати на одну гривню товарної продукції на 0,3 коп. Крім того, передбачається збільшення обсягу товарної продукції в оптових цінах на 15 %. Визначити результати від реалізації продукції в звітному та наступному роках.

Задача 8

Визначити чистий прибуток підприємства за такими даними: дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – 68 141,5 тис. грн.; собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) – 10 709 тис. грн.; інші операційні доходи – 16 604,2 тис. грн.; інші операційні витрати – 20 544,4 тис. грн.; витрати на збут – 2 214,75 тис. грн.; адміністративні витрати – 3 025,15 тис. грн.; інші фінансові доходи – 7,55 тис. грн.; інші доходи – 18 389,75 тис. грн.; фінансові витрати – 111,15 тис. грн.; втрати від участі в капіталі – 9,45 тис. грн.; інші витрати – 23 096,55 тис. грн.; надзвичайні витрати – 20 тис. грн.; надзвичайні доходи – 15 тис. грн.

Задача 9

Скласти звіт про фінансові результати за три місяці за такими даними. Приватний підприємець для ведення власного бізнесу протягом трьох місяців здійснив такі операції:

- орендував за 4 500 грн. строком на 3 місяці автомобіль, витрати на експлуатацію якого становили 300 грн. за місяць;
- найняв помічника з окладом 700 грн. за місяць;
- узяв кредит у банку на суму 20 000 грн., виплата процентів за кредит становила 1,5 % за місяць;
- реалізував товарів на суму 100 000 грн.;
- придбав для перепродажу товари вартістю 162 000 грн.;
- здійснив оплату послуг телефонного та поштового зв'язку на суму 550 грн. за три місяці.

Задача 10

Визначити прибуток від продажу товарної продукції за методом прямого рахунку (табл. 2).

Таблиця 2

Розрахунок прибутку від продажу товарної продукції методом прямого рахунку

Вид продукції	Товарний випуск продукції за планом, т	Ціна за 1 т продукції, грн.	Планова собівартість 1 т продукції, грн.	Товарний випуск продукції за планом, грн.		Прибуток, грн.
				у цінах продажу	за собівартістю	
I. Порівняльна продукція						
1. Продукція А	1 475	3 780	3 460			
2. Продукція Б	1 500	3 855	3 565			
3. Продукція В	1 450	3 940	3 570			
4. Продукція Г	1 400	3 675	3 355			
5. Продукція Д	1 375	3 860	3 475			
Усього	х	х	х			
II. Непорівнянна продукція						
1. Продукція Е	1 210	3 570	3 185			
2. Продукція Ж	1 220	3 650	3 350			
Усього	х	х	х			

Продовж. табл. 2

Вид продукції	Товарний випуск продукції за планом, т	Ціна за 1 т продукції, грн.	Планова собівартість 1 т продукції, грн.	Товарний випуск продукції за планом, грн.		Прибуток, грн.
				у цінах продажу	за собівартістю	
III. Залишки готової продукції на початок запланованого року	х	х	х	160	130	
IV. Залишки готової продукції на кінець запланованого року	х	х	х	140	120	
Усього від продажу товарної продукції	х	х	х			

Задача 11

Розрахувати прибуток на основі показника витрат на 1 грн. продукції за такими даними:

№ пор.	Показник	Значення
1	Обсяг реалізації продукції в оптових цінах у базовому періоді, тис. грн.	320
2	Повна собівартість продукції, тис. грн.	260
3	Планується зниження витрат на 1 грн. продукції, що буде реалізована, грн.	на -0,04
4	Обсяг реалізації продукції в плановому періоді в оптових цінах, тис. грн.	365

Задача 12

Собівартість одного стільця, що виробляє фірма "ІКС", у 2009 році становила 100 грн. Обсяг реалізації становив 14 000 грн. (з ПДВ). Усього реалізовано 50 стільців. Планується, що в 2010 році за рахунок зносу універсального обладнання фірма збільшить витрати на 1 грн. продукції на 5%. Визначити зміну прибутку підприємства у 2010 році на підставі показника витрат на 1 грн. продукції, якщо чистий обсяг реалізації в 2010 році становитиме 10 000 грн.

Задача 13

Розрахувати плановий прибуток підприємства та визначити вплив факторів на його величину, якщо обсяг порівняльної продукції в оцінці за собівартістю попереднього року становить 150 тис. грн., базовий прибуток дорівнює 40 тис. грн., обсяг порівняльної продукції в оцінці за собівартістю планового року становитиме 167 тис. грн. Планується зменшення обсягу порівняльної продукції на 2 %.

Задача 14

За такими даними розрахувати показники рентабельності:

- дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) становить 658 084 тис. грн.;
- чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – 624 281 тис. грн.;
- собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) – 310 274 тис. грн.;
- інші операційні доходи – 380 059 тис. грн.;
- інші операційні витрати – 409 164 тис. грн.;
- адміністративні витрати – 67 797 тис. грн.;
- витрати на збут – 87 324 тис. грн.;
- чистий прибуток підприємства – 35 350 тис. грн.;
- вартість активів підприємства на початок періоду – 922 161 тис. грн., на кінець періоду – 919 397 тис. грн.;
- вартість власного капіталу підприємства на початок періоду – 772 006 тис. грн., на кінець періоду – 740 415 тис. грн.

Задача 15

Підприємство ТОВ “Альфа” реалізувало 20 000 одиниць продукції за ціною 12 грн. (з ПДВ) за одиницю продукції. Акциз становив 25 000 грн. Собівартість реалізованої продукції – 100 000 грн. Необхідно розрахувати чистий прибуток на одиницю продукції, якщо витрати на збут та адміністративні витрати становили 1 грн. на одиницю продукції.

Визначити рентабельність продукції і рентабельність діяльності підприємства.

Задача 16

Визначити приріст рентабельності від зниження собівартості продукції і зміни середньорічної вартості основних виробничих фондів, якщо в базисному році маємо такі дані.

Назва	Річний обсяг реалізації, од.	Оптова ціна, тис. грн.	Собівартість, тис. грн.
А В	8 501 240	0,80 0,75	0,60 0,69

Середньорічна вартість основних виробничих фондів – 1 100 тис. грн.; середньорічна вартість оборотних коштів – 380 тис. грн. За звітний період собівартість одиниці продукції становить з виробу: А – 0,59 тис. грн.; В – 0,67 тис. грн. Введено основних виробничих фондів у травні на 90 тис. грн., а вибуло основних виробничих фондів у вересні на 50 тис. грн.

Задача 17

За даними фінансової звітності підприємства розрахувати показники рентабельності підприємства; результати розрахунку навести в таблиці 3.

Таблиця 3

Показники рентабельності підприємства

Показник	Значення показника		Відхилення	
	попередній рік	поточний рік	+/-	%
Коефіцієнт рентабельності активів				
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу				
Коефіцієнт рентабельності діяльності				
Коефіцієнт рентабельності продукції				

ТЕМА 5. ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Мета практичного заняття: вивчення механізму оподаткування та впливу податків на результати фінансово-господарської діяльності підприємств.

План практичного заняття

1. Сутність оподаткування підприємств і податкова система.
2. Економічна сутність непрямих податків і механізм їх впливу на діяльність суб'єктів підприємницької діяльності.
3. Вивчення операцій, що оподатковуються ПДВ за ставкою 20; 0 % і звільняються від оподаткування.
4. Сутність і механізм впливу прямих податків на результати фінансово-господарської діяльності та фінансовий стан підприємства.

5. Оподаткування виплати дивідендів у системі оподаткування прибутку підприємств.
6. Оподаткування суб'єктів малого підприємництва.
7. Недоліки існуючої системи оподаткування підприємств та причини, що їх обумовлюють.

Практичні завдання

Задача 1

Визначити суму податку на прибуток підприємства за такими даними:

- доходи від реалізації продукції – 250 тис. грн.;
- доходи від операцій з цінними паперами – 30 тис. грн.;
- доходи від здійснення операцій лізингу – 14 тис. грн.;
- доходи, які за своїм змістом підлягають виключенню зі складу валових доходів з метою уникнення подвійного оподаткування, – 25 тис. грн.;
- валові витрати – 170 тис. грн.;
- амортизаційні відрахування – 39 тис. грн.

Задача 2

Визначити податок на прибуток акціонерного товариства, якщо дохід від реалізації продукції становить 1 300 тис. грн., витрати на виробництво становили 850 тис. грн., приріст балансової вартості активів становив 10 тис. грн. Протягом року підприємство придбало патентів на здійснення підприємницької діяльності на суму 250 грн., а також було виплачено дивідендів акціонерам на суму 50 тис. грн.

Задача 3

Товариство в березні звітного року отримало на розрахунковий рахунок виручку від реалізації товарів, робіт і послуг на митній території України загальною вартістю 180 тис. грн. У цьому самому періоді оприбутковано сировини, комплектуючих матеріалів і електроенергії на суму 120 тис. грн. і сплачено авансових внесків у сумі 18 тис. грн.

Визначити суму податку на додану вартість, яку необхідно сплатити до бюджету за звітний період, якщо товариство та його контрагенти є платниками податку на додану вартість і податку на прибуток. При цьому пільг з податків товариство не має.

Задача 4

Фірма “Продтек” є платником ПДВ і в I кварталі звітнього року отримала:

- виручку від реалізації виробленої нею продукції – 744 тис. грн.;
- виручку від реалізації консультаційних послуг – 12 тис. грн.;
- відсотки за вкладені на депозит кошти – 9,5 тис. грн.

Витрати фірми у звітньому кварталі становили:

- на сировину та допоміжні матеріали – 104,4 тис. грн.;
- на електроенергію – 12 тис. грн.;
- нараховано заробітну плату 10 тис. грн. і сплачено до бюджету внесків до державних цільових фондів у розмірах, установлених законодавством;
- нараховано амортизаційних відрахувань – 7,5 тис. грн.;
- сплачено земельного податку в розмірі – 2,5 тис. грн.

Визначити суму податку на прибуток і суму податку на додану вартість, що має сплатити фірма “Продтек” за I квартал звітнього року, за умови, що пільг з податків фірма не має.

Задача 5

Підприємство, яке є платником ПДВ, у звітньому кварталі отримало виручку від реалізації товарів і послуг у розмірі 2 400 тис. грн. У цьому самому періоді воно закупило матеріалів і оплатило послуг на суму 1 800 тис. грн. (у тому числі ПДВ). Амортизаційні відрахування становили 250 тис. грн. Знайти суми ПДВ і податку на прибуток, які підприємство має сплатити до бюджету у звітньому кварталі.

Задача 6

Визначити відпускну ціну продукції підприємства (з ПДВ), а також суму ПДВ, що має сплатити підприємство до бюджету, за такими даними:

- витрати підприємства на сировину та матеріали (з ПДВ) – 540 тис. грн.;
- інші витрати на виробництво продукції – 310 тис. грн.;
- рентабельність виробництва – 18 %;
- ставка ПДВ – 20 %.

Задача 7

Визначити відпускну ціну підакцизного виробу, суму акцизного збору для сплати до бюджету, податок на додану вартість, виручку від реалізації підакцизного товару з ПДВ, рентабельність виробу за такими даними: собівартість підакцизного виробу – 170 грн.; прибуток – 30 грн.; ставка акцизного податку – 10 %; ставка ПДВ – 20 %.

Задача 8

Визначити митну вартість підакцизного товару з податками і зборами та суму акцизного збору для сплати до бюджету за такими даними: митна вартість товару – 520 грн.; плата за митне оформлення – 54 грн.; ставка ввізного мита – 20 %; ставка акцизного податку – 12 %.

Задача 9

Митна вартість товару (в митній декларації) – 70 дол. США. Курс НБУ – 8,0 грн. / дол. США. Плата за митне оформлення – 20 грн., ставка ввізного мита – 15 %, ставка акцизного податку – 100 грн., торгова націнка – 25 %. Обкладається ПДВ. Розрахувати ціну реалізації.

Змістовий модуль 2

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

ТЕМА 6. ОБОРОТНІ КОШТИ ТА ЇХ ОРГАНІЗАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Мета практичного заняття: формування теоретичних і практичних навичок щодо організації оборотних коштів на підприємствах.

План практичного заняття

1. Обґрунтування різниці між поняттями “оборотні кошти” та “оборотні активи”.
2. Сутність і призначення оборотних активів і фондів обігу.
3. Розрахунок складу та структури оборотних активів підприємства за балансом.
4. Розрахунок показників стану, ефективності використання оборотних коштів підприємства за балансом.
5. Значення нормування оборотних коштів фінансово-господарської діяльності підприємства.
6. Вплив галузевої приналежності на склад, структуру оборотних активів.

Практичні завдання

Задача 1

Норматив оборотних коштів підприємства на початок планового року становив 1 000 тис. грн., у тому числі виробничий – 800 тис. грн., невиробничий – 200 тис. грн. Зростання виробничої програми на плановий рік передбачене в розмірі 10 % проти минулого року. У плановому році в результаті реалізації заходів щодо поліпшення використання оборотних коштів передбачається прискорення їх оборотності на 2 %.

Задача 2

Визначити економічним методом норматив оборотних коштів на підприємстві на плановий рік і його приріст (зменшення) за такими даними: норматив оборотних коштів на початок планового року – 5 300 тис. грн.; у тому числі невиробничий норматив – 750 тис. грн.

Передбачається в плановому році: збільшення виробничої програми на 8 %, прискорення оборотності оборотних коштів на 5 %.

Задача 3

Розрахувати нормативи оборотних коштів у запасах, основних матеріалах та напівфабрикатах за такими даними: час перебування коштів у поточному запасі – 10 днів, у страховому – 1 день, у технологічному – 6 днів, строк транспортування вантажу до споживача – 19 днів, строк документообігу – 15 днів. Середньоденне витрачання оборотних коштів становить 347 тис. грн.

Задача 4

Розрахувати норматив оборотних коштів із сировини та матеріалів з урахуванням змін, приріст (нестачу) нормативу оборотних коштів за такими даними:

- витрати на сировину і матеріали за рік – 350 тис. грн.;
- частка цих витрат у IV кварталі – 30 %;
- норма запасу – 28 днів.

Передбачається в плановому році: зменшити норму запасу оборотних коштів на 2 дні; збільшити денні витрати на оборотні кошти на 1,5 тис. грн.

Задача 5

Визначити норматив оборотних коштів щодо сировини деревообробного підприємства, якщо деревина від двох постачальників надходить за 8 днів, від третього – за 6 днів, а документи, включаючи акцепт, обробку в обслуговуючих банках – відповідно 5, 3 та 2 дні. Приймання сировини від двох постачальників займає по 3 дні, від третього – 4 дні. Сушіння деревини триває 10 днів. Разові поставки деревини від першого постачальника здійснюються кожні 10 днів на суму 10 тис. грн., від другого – кожні 16 днів на суму 60 тис. грн., а від третього – кожні 20 днів на суму 16 тис. грн. Витрати сировини в IV кварталі становлять 59 400 грн.

Задача 6

Розрахувати норматив оборотних коштів у виробничих запасах за основними матеріалами і напівфабрикатами. Програма випусків виробів у IV кварталі планового року: виріб А – 50 шт., виріб Б – 100 шт. Вихідні дані для розрахунку знаходяться в таблиці 4.

Вихідні дані для розрахунку нормативу оборотних активів

Вид матеріалів	Норма витрат на один виріб, кг		Інтервал між поставками, днів	Транспортний запас, днів	Ціна, тис. грн. / т
	Виріб А	Виріб Б			
Сталь вуглецева	100	300	40	10	15
Сталь якісна	10	40	70	15	38
Чавун	200	150	40	5	12
Кольорові метали	10	50	100	10	200

Задача 7

Визначити норматив оборотних коштів у запасних частинах для ремонту машин, транспортних засобів і устаткування. Якщо середньорічний залишок запасних частин становить 510 тис. грн., середньорічна вартість машин, устаткування та транспортних засобів – 8 500 тис. грн., а вартість машин і устаткування на кінець запланованого року – 8 800 тис. грн.

Задача 8

Розрахувати коефіцієнт збільшення витрат за такими даними: витрати на виробництво в перший день становили 400 тис. грн., в наступні – 234 тис. грн.

Задача 9

Визначити норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві, якщо виробнича собівартість виробу становить 250 тис. грн., тривалість виробничого циклу – 6 днів, витрати на виробництво в перший день – 55 тис. грн., у другий – 52 тис. грн., а в інші дні – 143 тис. грн., причому ці витрати здійснюються рівномірно протягом періоду. Виробнича собівартість товарної продукції у IV кварталі становила 3 520 тис. грн.

Задача 10

Визначити норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві за такими даними:

- виробнича собівартість виробу – 480 грн., у тому числі одноразові витрати в перший день виробництва становлять 75 %;
- одноденні витрати з незавершеного виробництва – 16 тис. грн.;
- тривалість виробничого циклу – 25 днів.

Задача 11

Норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві становить 150 000 грн., одноденне витрачання коштів – 10 000 грн., тривалість виробничого циклу – 20 днів. Необхідно визначити, яка частина витрат здійснюється на початку виробничого циклу.

Задача 12

Визначити норматив оборотних коштів за незавершеним виробництвом на основі поданих даних:

Вид виробу	Виробничий цикл, днів	Виробнича собівартість товарної продукції за IV кв. планового року, тис. грн.	Витрати в перший день виробничого циклу*, %
А	10	400	25
Б	5	770	15
В	12	380	12
Г	8	1 200	16

* У % до загальної виробничої собівартості продукції, в інші дні затрати зростають рівномірно.

Задача 13

Випуск товарної продукції за рік становить 22 тис. одиниць; собівартість виробу – 2 тис. грн.; ціна виробу на 30 % перевищує його собівартість; середньорічний залишок оборотних коштів – 20 тис. грн.; виробничий цикл виготовлення виробу становить 6 днів; коефіцієнт нарощування витрат у незавершеному виробництві – 0,25.

Визначити норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві та оборотність оборотних коштів підприємства (коефіцієнт оборотності, тривалість одного обороту й коефіцієнт завантаженості оборотних коштів).

Задача 14

Розрахувати нормативи оборотних активів з готової продукції на складі та з відвантаженої продукції, якщо час на комплектування партії продукції становить 5 днів, час на зберігання продукції на складі – 2 дні, час на транспортування продукції – 3 дні, час на сортування та пакування – 1 день, термін виписки рахунків і зарахування сум коштів на поточний рахунок підприємства – 6 днів. Випуск товарної продукції за виробничою собівартістю в IV кварталі становить 80 тис. грн.

Задача 15

Визначити загальний норматив власних оборотних коштів по підприємству та приріст (нестачу) нормативу власних оборотних коштів за такими даними:

- витрати на валову продукцію за виробничою собівартістю у IV кварталі планового року – 5 720 тис. грн.;
- витрати на товарну продукцію за виробничою собівартістю у IV кварталі планового року – 5 850 тис. грн.;

у тому числі:

- сировина і основні матеріали – 180 тис. грн.;
- допоміжні матеріали – 270 тис. грн.

Норма запасу:

- сировина і основні матеріали – 16 днів;
- допоміжні матеріали – 7 днів;
- готова продукція – 6 днів;
- тривалість виробничого циклу (з урахуванням коефіцієнта зростання витрат) – 8 днів;
- норматив власних оборотних коштів за іншими статтями на плановий рік – 430 тис. грн.;
- загальний норматив власних оборотних коштів у звітному році – 1 120 тис. грн.

Задача 16

Визначити величину скорочення тривалості одного обороту та коефіцієнт ефективності використання оборотних коштів за такими даними:

- собівартість реалізованої продукції в базисному році – 490 тис. грн.;
- рентабельність продукції – 24 %;
- середні залишки оборотних коштів у базисному році – 12 тис. грн.;
- збільшення реалізованої продукції у звітному році – 10 %;
- збільшення прибутку у звітному році – 12 %.

Задача 17

У I кварталі підприємство реалізувало продукції на 200 тис. грн.; середньоквартальні залишки оборотних коштів становили 15 тис. грн.

У II кварталі обсяг реалізації продукції зросте на 14 %, а час одного обороту оборотних коштів буде зменшено на один день.

Визначити:

- коефіцієнт оборотності оборотних коштів і час одного обороту в днях у I кварталі;
- коефіцієнт оборотності оборотних коштів і їхню абсолютну величину в II кварталі;
- вивільнення оборотних коштів у результаті зменшення тривалості одного обороту оборотних коштів.

Задача 18

Витрати IV кварталу планового року за матеріалами становлять 2 700 грн., за паливо – 1 800 грн. Норми оборотних коштів – відповідно 8 і 5 днів. Норматив за іншими елементами оборотних коштів на кінець планового періоду – 800 грн. Сукупний норматив власних оборотних коштів на початок планового року становить 1 500 грн. Визначити приріст (скорочення) сукупного нормативу власних оборотних коштів.

Задача 19

На основі фінансової звітності підприємства:

- розрахувати склад та структуру оборотних активів на початок і кінець звітного періоду;
- класифікувати активи підприємства за ступенем ліквідності;
- визначити вплив структури і складу оборотних активів на фінансовий стан підприємства;
- розрахувати показники стану та ефективності використання оборотних коштів та проаналізувати зміни, що сталися за звітний період.

Розрахунок подати в таблицях 5–10.

Таблиця 5

Склад і структура оборотних активів підприємства

Стаття	На початок звітного періоду		На кінець звітного періоду		Відхилення, +, –	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	%

Таблиця 6

Класифікація активів підприємства за ступенем ліквідності

Показник	На початок періоду, тис. грн.	На кінець періоду, тис. грн.	Відхилення, +, –	
			тис. грн.	%
Найбільш ліквідні активи				
Активи, що швидко реалізуються				
Активи, що повільно реалізуються				
Активи, що важко реалізуються				

Таблиця 7

Показники для визначення ліквідності балансу підприємства

Стаття активу	На початок періоду, тис. грн.	На кінець періоду, тис. грн.	Статті пасиву	На початок періоду, тис. грн.	На кінець періоду, тис. грн.
Найбільш ліквідні активи (A1)			Найбільш термінові пасиви (П1)		
Активи, що швидко реалізуються (A2)			Короткострокові пасиви (П2)		
Активи, що повільно реалізуються (A3)			Довгострокові пасиви (П3)		
Активи, що важко реалізуються (A4)			Постійні пасиви (П4)		

Таблиця 8

Вплив структури та складу оборотних активів підприємства на його фінансовий стан

Показник	На початок періоду	На кінець періоду	Відхилення, +, –	
			пунктів	%
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами				
Коефіцієнт покриття				
Коефіцієнт проміжного покриття				
Коефіцієнт абсолютної ліквідності				

Таблиця 9

**Показники стану та ефективності використання
оборотних активів підприємства**

Показник	Роки		Відхилення, +, –	
	попередній	поточний	тис. грн. (пунктів)	%
Власні оборотні кошти, тис. грн.				
Нормовані оборотні кошти, тис. грн.				
Нестача (надлишок) оборотних коштів, тис. грн.				
Ефективність використання (рентабельність), %				
Коефіцієнт обертання оборотних активів, обертів				
Коефіцієнт навантаження, грн. оборотних коштів на 1 грн. продукції				
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів				

Таблиця 10

Показники ділової активності підприємства

Показник	Роки		Відхилення, +, –	
	попередній	поточний	тис. грн. (пунктів)	%
Коефіцієнт оборотності власного капіталу				
Коефіцієнт оборотності активів				
Коефіцієнт оборотності запасів, обертів				
Тривалість одного обороту запасів, днів				
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, обертів				
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, днів				
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, обертів				
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, днів				
Операційний цикл, днів				
Фінансовий цикл, днів				

ТЕМА 7. КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Мета практичного заняття: ознайомлення із сутністю, видами та процедурою кредитування підприємств.

План практичного заняття

1. Вивчення процедури банківського кредитування підприємств. Вивчення матеріалів кредитної справи окремого підприємства.
2. Ознайомлення з кредитним договором і документами матеріального забезпечення кредиту (договорами застави, договором поручительства, експертною оцінкою тощо).
3. Розрахунок показників техніко-економічного обґрунтування кредиту. Визначення потреби в кредиті з урахуванням нормативу оборотних коштів підприємства.
4. Порівняльний аналіз методичних підходів до оцінки кредитоспроможності позичальника вітчизняних банків.
5. Особливості оцінки кредитоспроможності позичальників з урахуванням їх галузевих особливостей.
6. Особливості оцінки кредитоспроможності позичальника суб'єкта малого бізнесу.
7. Зарубіжний досвід оцінки кредитоспроможності позичальника.

Практичні завдання

Задача 1

Визначити можливість надання підприємству кредиту на закупівлю сировини і матеріалів за даними балансу (визначити основні показники ліквідності та платоспроможності підприємства), тис. грн.:

№ пор.	Показник	На кінець року
1	Оборотні активи, в тому числі:	4 750
	- грошові кошти та їх еквіваленти	1 532
	- розрахунки з дебіторами	2 100
2	Залучені кошти, в тому числі:	2 460
	- довгострокові кредити	800
	- короткострокові кредити	380
	- розрахунки з кредиторами	1 280
3	Власний капітал	3 100

Задача 2

Підприємець бере в борг 4 000 грн. і має повернути через рік 4 600 грн. Визначити ефективність даної операції для кредитора, якщо річна ставка за депозитами становила 12 %.

Задача 3

Визначити величину можливої додаткової позики банку, на яку може розраховувати дане підприємство. Вихідні дані та показники, що повинні бути знайдені, наведені в таблиці 11.

Таблиця 11

Розрахунок додаткової позики банку під заставу векселів

№ пор.	Показник	Значення
1	Встановлене банком співвідношення заборгованості до забезпечення (загальної суми векселів, що прийняті під заставу), %	75
2	Встановлений ліміт заборгованості за позиками під заставу векселів, тис. грн.	120
3	Загальна сума векселів, що прийняті під заставу (сума забезпечення), тис. грн.	80
4	Сума заборгованості за позикою, тис. грн.	50
5	Фактичне співвідношення заборгованості до забезпечення, %	
6	Можлива заборгованість за позикою, виходячи з фактичного забезпечення і прийнятого співвідношення заборгованості до забезпечення, тис. грн.	
7	Вільний ліміт кредитування, тис. грн.	
8	Можлива додаткова позика, тис. грн.	

Задача 4

Розрахувати потребу в кредиті з урахуванням нормативу оборотних коштів.

Показник	Дата				
	на початок року	I квартал	II квартал	III квартал	на кінець року
1. Витрати незавершеного виробництва	158	191	571	942	201
2. Виробничі запаси	1 867	1 870	1 870	1 508	1 878
3. ТМЦ, що кредитуються					
4. Кредиторська заборгованість	15	37	20	14	12
5. Сукупний норматив	961	961	990	1 010	1 029
6. Інші джерела	100	–	–	–	–
7. Потреба в кредиті					

Задача 5

Номинальна вартість векселя – 350 тис. грн. Банк викупує в підприємства вексель за 90 днів до його погашення за ставкою 10 % річних. Визначити номінальну вартість векселя за мінусом дисконту, що виплачує банк підприємству.

Задача 6

Підприємство звернулося в банк із проханням викупити рахунки-фактури на суму 20 000 грн. Плата за кредит становить 26 % річних, середній термін обороту коштів у розрахунках з покупцями – 10 днів, комісійна винагорода за факторингове обслуговування – 3 %. Розрахувати суму плати за факторинг.

Задача 7

Лізингодавець передає обладнання підприємству-лізингоодержувачу терміном на 5 років на умовах фінансового лізингу. Вартість обладнання становить 100 000 грн. Для фінансування угоди лізингодавець залучає банківський кредит на 5 років у сумі 100 000 грн. під 30 % річних із щорічним погашенням відсотків та основної суми боргу (при цьому відсотки нараховуються на непогашену суму боргу). Лізингові платежі згідно з чинним законодавством України не оподатковуються ПДВ. Річна норма амортизації – 20 %, розмір щорічної маржі лізингодавця – 3 %, щорічного страхового платежу – 2 %. Періодичність виплати лізингових платежів – щорічна.

На основі цих вихідних даних скласти графік лізингових платежів, який подати у формі таблиці (табл. 12).

Розрахунок лізингових платежів, тис. грн.

№ пор.	Платіж	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік	Разом за 5 років
1	Відшкодування вартості обладнання						
2	Структура лізингового платежу, у тому числі						
2.1	Плата за кредит						
2.2	Лізингова маржа						
2.3	Страховий платіж						
3	Лізинговий платіж, усього						

Задача 8

Підприємство МП “Мрія” в рахунок своєї заборгованості перед банком за неповернений кредит оформило вексель строком на 3 місяці під 36 % річних. Банк, купуючи комп’ютерну техніку через 2 місяці після оформлення векселя, розрахувався з фірмою “Інтертехніка” векселем, перевівши його на суму 10 600 грн. Яка первісна вартість векселя? Яку суму отримає “Інтертехніка” від МП “Мрія” після інкасації векселя по закінченні терміну його дії?

Задача 9

ЗАТ “Промінь” 15 липня поточного року уклало з АКБ “Світ” договір на овердрафт у розмірі 25 тис. грн. строком на 6 місяців. На 1 серпня поточного року залишок на рахунку ЗАТ “Промінь” становив 20 тис. грн.

Визначити заборгованість ЗАТ “Промінь” перед комерційним банком за станом на початок операційного дня 1 вересня поточного року, якщо відсоткова ставка за овердрафтом становить 27 % річних. Протягом місяця було здійснено такі операції:

- 10.08 надійшли кошти за реалізовану продукцію в розмірі 60 тис. грн. (з ПДВ);
- подано в банк грошовий чек на отримання заробітної плати на суму 50 тис. грн. та платіжні доручення на перерахування податку з доходів фізичних осіб та інших обов’язкових платежів до бюджету на суму 36 тис. грн.;

- 26.08 надано банку платіжне доручення на перерахування коштів постачальнику згідно з договором поставки в розмірі 6 тис. грн., у тому числі ПДВ – 1 тис. грн.;
- 30.08 перераховано до бюджету суму податкової заборгованості в розмірі 10 тис. грн.

Задача 10

Підприємство “Авангард” 01.03 поточного року отримало кредит у сумі 230 тис. грн. на 6 місяців для придбання обладнання. У кредитному договорі передбачено щомісячну сплату відсотків і погашення основної суми кредиту рівними частинами через три місяці та в кінці строку кредитування. 01.06 у банк надійшло 119 600 грн. Визначити відсоткову ставку за кредитом і суму, яку отримає банк за весь термін кредитування.

ТЕМА 8. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Мета практичного заняття: вивчення особливостей фінансового забезпечення відтворення основних засобів.

План практичного заняття

1. Визначення складу і структури необоротних активів підприємства за балансом.
2. Розрахунок показників стану й ефективності використання основних виробничих фондів підприємства за балансом.
3. Вивчення складу капітальних вкладень підприємств і джерел їх фінансування.
4. Порівняльний аналіз основних форм фінансового забезпечення відтворення основних засобів.
5. Специфіка застосування методів нарахування амортизаційних відрахувань.
6. Основні переваги та недоліки існуючих методів нарахування амортизаційних відрахувань.

Практичні завдання

Задача 1

За наведеними даними визначити показники забезпечення та ефективності використання основних засобів підприємства, якщо: середньорічна вартість основних фондів становить – 2 108 тис. грн.; середньорічна кількість працівників – 308 чол.; дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – 2 188 тис. грн.; вартість майна підприємства – 25 650 тис. грн.

Задача 2

Вартість основних фондів підприємства на кінець звітного періоду становить 25 324,6 тис. грн., сума зносу – 10 224,4 тис. грн., вартість майна – 15 797,2 тис. грн., на підприємстві працює 212 осіб. Визначити коефіцієнт реальної вартості основних фондів і коефіцієнт фондоозброєності.

Задача 3

Визначити зміну рентабельності основних виробничих фондів і діяльності підприємства, якщо на початок року собівартість продукції становила 1 600 млн. грн., вартість реалізованої продукції – 1 800 млн. грн., фондомісткість продукції на початок року – 0,25. У кінці року обсяг реалізованої продукції підвищився на 20 %, а витрати зросли на 10 %.

Задача 4

Визначити фондівіддачу, фондомісткість, фондоозброєність за такими даними:

- вартість продукції на кінець року – 10 млн. грн.;
- вартість основних виробничих фондів на початок року – 9 млн. грн.;
- у травні введено в дію основних виробничих фондів на суму – 1 млн. грн.;
- з 1 листопада вибуло основних фондів на суму – 0,5 млн. грн.;
- середньоспискова кількість працівників – 250 осіб.

Задача 5

Визначити коефіцієнт реальної вартості основних виробничих фондів за такими даними:

- вартість основних виробничих фондів на початок року – 159 тис. грн.;
- у травні введені основні фонди на суму – 28 тис. грн.;
- у жовтні списані основні фонди на суму – 15 тис. грн.;
- сума зносу основних фондів – 31,8 тис. грн.;
- вартість майна – 190 тис. грн.

Задача 6

Визначити показники, які характеризують структуру основних виробничих фондів, за такими даними:

- вартість основних виробничих фондів на початок року – 4 000 тис. грн.;

- у жовтні введено в дію основних виробничих фондів на суму – 50 тис. грн.;
- у листопаді списано з балансу підприємства основних виробничих фондів на суму – 28 тис. грн.

Задача 7

Розрахувати суму амортизаційних відрахувань на одиницю обсягу діяльності за роками, якщо загальний розрахунковий обсяг виробництва становить 1 200 000 од., у тому числі за роками: 1 – 200 000, 2 – 350 000, 3 – 250 000, 4 – 400 000 од. Первісна вартість устаткування – 420 000 тис. грн., ліквідаційна вартість – 6 000 грн. Розрахунок подати в таблиці.

Рік	Фактичний обсяг виробництва	Амортизаційні відрахування	Накопичена амортизація	Залишкова вартість

Задача 8

Розрахувати суму амортизаційних відрахувань методом прямолінійного списання. Первісна вартість устаткування – 420 000 тис. грн., ліквідаційна вартість – 6 000 грн. Строк корисної експлуатації дорівнює 4 роки. Розрахунок подати в таблиці.

Рік	Розрахунок	Амортизаційні відрахування	Накопичена амортизація	Залишкова вартість

Задача 9

Розрахувати суму амортизаційних відрахувань методом прискореного зменшення залишку. Первісна вартість устаткування – 420 000 грн., ліквідаційна вартість – 6 000 грн. Строк корисної експлуатації становить 4 роки. Норма амортизації – 0,25, коефіцієнт збільшення норми – 2. Розрахунок подати в таблиці.

Рік	Розрахунок	Амортизаційні відрахування	Накопичена амортизація	Залишкова вартість

Задача 10

Розрахувати суму амортизаційних відрахувань кумулятивним методом. Первісна вартість устаткування – 420 000 грн., ліквідаційна вартість – 6 000 грн. Строк корисної експлуатації становить 4 роки. Розрахунок подати в таблиці.

Рік	Розрахунок	Амортизаційні відрахування	Накопичена амортизація	Залишкова вартість

Задача 11

Розрахувати суму амортизаційних відрахувань методом зменшення залишку. Первісна вартість устаткування – 420 000 тис. грн., ліквідаційна вартість – 6 000 грн. Строк корисної експлуатації становить 4 роки. Розрахунок подати в таблиці.

Рік	Розрахунок	Амортизаційні відрахування	Накопичена амортизація	Залишкова вартість

Задача 12

Розрахувати суму амортизаційних відрахувань податковим методом для комп'ютера первісною вартістю 10 тис. грн. Ліквідаційна вартість – 2 700 грн. Строк корисної експлуатації становить 2 роки. Розрахунок подати в таблиці.

Період	Розрахунок	Амортизаційні відрахування	Накопичена амортизація	Залишкова вартість

Задача 13

Підприємство придбало сканер вартістю 456 грн., у тому числі ПДВ – 76 грн. Передбачуваний строк експлуатації сканера – 5 років. Після 5 років експлуатації підприємство очікує отримати від вибуття основного засобу (ліквідації чи продажу) – 70 грн. Заробітна плата працівника, зайнятого експлуатацією даного основного засобу, становить 50 грн. Визначити ліквідаційну вартість і вартість сканера, що амортизується.

Задача 14

На основі даних, наведених у таблиці 13, обґрунтувати найбільш сприятливий варіант визначення мобілізації внутрішніх ресурсів у будівництві.

**Варіанти визначення мобілізації внутрішніх ресурсів
у будівництві**

№ пор.	Показник, тис. грн.	Варіант		
		I	II	III
1	Очікувана наявність оборотних активів у капітальному будівництві на початок планового періоду	90	210	150
2	Очікувана кредиторська заборгованість на початок планового періоду	41	87	62
3	Планова потреба в оборотних коштах будови на кінець планового періоду	75	196	160
4	Перехідна кредиторська заборгованість на кінець планового періоду	56	76	54

Задача 15

Визначити суму амортизаційних відрахувань на IV квартал поточного року за такими даними:

- вартість основних фондів 1 гр. на 1 липня поточного року – 15 200 тис. грн.;
- вартість придбаних основних фондів у III кварталі – 180 тис. грн.;
- сума амортизаційних відрахувань, нарахованих у III кварталі поточного року, – 180 тис. грн.;
- норма амортизації 1 групи основних фондів – 2 %.

Задача 16

На основі фінансової звітності підприємства:

- 1) розрахувати склад і структуру необоротних активів на початок і кінець звітного періоду.
- 2) розрахувати показники забезпечення, стану та ефективності використання основних засобів і проаналізувати зміни, що відбулися за звітний період.

Розрахунок подати в таблицях 14–17.

**Склад і структура основних засобів підприємства
за станом на початок і кінець 20__ р.**

Стаття	На початок звітного періоду		На кінець звітного періоду		Відхилення, +, –	
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	%

Таблиця 15

Показники забезпечення основними засобами підприємства

Показник	Роки		Відхилення, +, –	
	попередній	поточний	пунктів	%
Фондомісткість				
Фондоозброєність				
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства				

Таблиця 16

Показники стану використання основних засобів підприємства

Показник	Роки		Відхилення, +, –	
	попередній	поточний	пунктів	%
Коефіцієнт вибуття				
Коефіцієнт оновлення				
Коефіцієнт зносу				
Коефіцієнт придатності				
Коефіцієнт приросту вартості основних засобів				

Таблиця 17

Показники ефективності використання основних засобів підприємства

Показник	Роки		Відхилення, +, –	
	попередній	поточний	пунктів	%
Фондовіддача				
Рентабельність основних засобів				

ТЕМА 9. ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Мета практичного заняття: оволодіння методикою оцінки фінансового стану підприємств.

План практичного заняття

1. Порівняльний аналіз існуючих методичних підходів щодо аналізу фінансового стану.
2. Специфіка проведення аналізу фінансового стану підприємства залежно від організаційно-правової форми та галузевої приналежності.

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

3. Специфіка здійснення експрес-аналізу та сфери його застосування.
4. Особливості використання детермінованих моделей у процесі проведення аналізу фінансового стану підприємства.
5. Характеристика показників, що є пріоритетними в процесі оцінки підприємства як емітента цінних паперів.
6. Характеристика фінансових показників, які найбільш цікавлять банківські установи в процесі кредитування підприємства.

Практичні завдання

Задача 1

Заповнити таблицю 18 та дати характеристику стану основних засобів на підприємстві.

Таблиця 18

Стан основних засобів підприємства

Значення за роками	01.01 <i>n</i> року	01.01 <i>n</i> + 1 року	01.01 <i>n</i> + 2 року	01.01 <i>n</i> + 3 року
Показник				
Сума зносу	?	1 494,3	1 696,9	1 738,2
Первинна вартість основних засобів	4 097,8	?	5 838,2	?
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,33	0,35	?	0,10
Коефіцієнт придатності	?	?	?	?

Задача 2

Баланс містить такі статті активу: 1. Машини та обладнання. 2. Будови та земля. 3. Готова продукція. 4. Незавершене виробництво. 5. Виробничі запаси. 6. Грошові кошти та їх еквіваленти. 7. Дебіторська заборгованість.

Розмістити статті за порядком зменшення ліквідності.

Задача 3

Нижче подано перелік пасивів: 1. Нерозподілений прибуток. 2. Поточні зобов'язання за розрахунками. 3. Кредиторська заборгованість. 4. Статутний капітал. 5. Додатковий капітал. 6. Векселі до оплати.

Поділити усі пасиви на зобов'язання та власний капітал.

Задача 4

Визначити фінансовий стан підприємства за допомогою показників ліквідності та платоспроможності на основі даних балансу підприємства.

№ пор.	Показник	На кінець року
1	Оборотні активи (II р. активу балансу), у тому числі:	4 500
	- виробничі запаси	2 200
	- грошові кошти та їх еквіваленти	1 020
	- ліквідні цінні папери	80
2	Довгострокові зобов'язання	1 560
3	Поточні короткострокові зобов'язання	2 300
4	Власний капітал	3 750

Задача 5

Проаналізувати поданий у таблиці 19 баланс підприємства і виконати такі завдання:

- визначити суму короткотермінових зобов'язань підприємства;
- розрахувати суму поточних активів;
- розрахувати суму неліквідних активів.

Таблиця 19

Баланс підприємства, тис. грн.

Актив	Сума	Пасив	Сума
1. Машини і обладнання	2 500	1. Статутний капітал	6 500
2. Земля і будівлі	4 000	2. Нерозподілений прибуток	2 450
3. Запаси	1 000	3. Поточні зобов'язання за розрахунками	1 100
4. Дебіторська заборгованість	2 500	4. Векселі видані	450
5. Грошові кошти та їх еквіваленти	500		
Усього	10 500	Усього	10 500

Задача 6

На основі наведених у таблиці 20 даних необхідно визначити показники ліквідності та фінансової незалежності, зробити висновки щодо платоспроможності підприємства.

Баланс підприємства, тис. грн.

Стаття	Сума
Залишки грошових коштів у касі	10
Ринкові цінні папери	15
Кредиторська заборгованість	70
Короткострокові кредити банку	30
Дебіторська заборгованість	65
Виробничі запаси	80
Будівлі і споруди	250
Інші короткострокові зобов'язання	20
Нематеріальні активи	20
Резервний фонд	120
Додатковий вкладений капітал	130
Інші основні засоби	50
Нерозподілений прибуток	30
Статутний капітал	270
Залишки грошових коштів на поточному рахунку підприємства	15
Інший додатковий капітал	25
Інші оборотні активи	40
Готова продукція на складі	105
Незавершене виробництво	70
Довгострокові кредити банку	50

Задача 7

Зробити висновки про стан ліквідності підприємства та фактори, що вплинули на такий стан, зважаючи на те, що сума короткострокових зобов'язань на кінець року порівняно з такими ж за станом на початок року майже не змінилась, якщо:

- коефіцієнт абсолютної ліквідності на початок року = 0,1;
- коефіцієнт абсолютної ліквідності на кінець року = 0,05;
- коефіцієнт термінової ліквідності на початок року = 0,6;
- коефіцієнт термінової ліквідності на кінець року = 1,7;
- коефіцієнт поточної ліквідності на початок року = 1,5;
- коефіцієнт поточної ліквідності на кінець року = 1,9.

Задача 8

Заповнити таблицю 21, охарактеризувати зміну показників у динаміці та оцінити рівень фінансової незалежності підприємства від зовнішніх кредиторів та оптимальність структури капіталу.

Таблиця 21

Оцінка фінансової незалежності підприємства

Показник	Значення за роками	01.01 <i>n</i> року	01.01 <i>n</i> + 1 року	01.01 <i>n</i> + 2 року	01.01 <i>n</i> + 3 року
	Коефіцієнт автономії		0,36	?	0,72
Власний капітал		?	1 215,7	4 358,0	3 122,7
Усього капіталу		4 829,8	4 411,1	?	20 533,9
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу		?	?	?	?
Коефіцієнт фінансової залежності		?	?	?	?

Задача 9

За даними балансу на початок року підсумок I розділу пасиву становив 1 000 000 грн., а сума підсумків II, III, IV, V розділів пасиву балансу – 4 000 000 грн.

Чи буде достатньо за рік збільшити суму власного капіталу у 2 рази (у 4 рази), аби підприємство стало привабливим для інвесторів (з позиції фінансової незалежності)? Чому? Зробити розрахунки.

Задача 10

Як змінилась ефективність використання активів підприємства, якщо обсяг реалізованої продукції у звітному році становив 100 000 грн. порівняно з 50 000 грн. у попередньому, а середні залишки активів зросли в 4 рази? Як такі зміни характеризують фінансовий стан підприємства? Оцінку якого показника проводить фінансовий аналітик?

Задача 11

Чи достатнім буде збільшення суми грошових коштів у національній та іноземній валютах, а також поточних фінансових інвестицій за звітний період у 3 рази при збільшенні короткострокових зобов'язань у 1,5 раза задля того, щоб коефіцієнт абсолютної ліквідності за станом на кінець звітного періоду становив 0,2, якщо грошові кошти підприємства за станом на початок звітного періоду становили 40 000 грн., а поточні зобов'язання були в 10 разів більші? Чому?

Задача 12

Як змінилася фондівдача основних засобів, якщо обсяг реалізації у звітному році становив 120 000 грн. проти 60 000 грн. у попередньому, а середня вартість основних фондів скоротилася на одну чверть? Як такі зміни характеризують ефективність використання основних засобів підприємства?

Задача 13

Чи достатнім буде збільшення за рік суми грошових коштів у національній та іноземній валютах, а також поточних фінансових інвестицій у 4 рази при збільшенні короткострокових зобов'язань у 1,5 раза задля того, щоб коефіцієнт абсолютної ліквідності за станом на кінець року становив 0,2, якщо грошові кошти підприємства за станом на початок звітного року становили 30 000 грн., а поточні зобов'язання були в 10 разів більші? Чому?

Задача 14

Як зміниться коефіцієнт оборотності, якщо обсяг реалізованої продукції у II кварталі порівняно з I кварталом зменшився у 2 рази, а середні залишки оборотних коштів зменшилися в 4 рази? Як такі зміни характеризують ефективність використання оборотних коштів?

Задача 15

Як змінилася рентабельність реалізації, якщо сума прибутку від реалізації товарної продукції збільшилася у звітному році проти попереднього в 1,5 раза, а виручка від реалізації – у 2 рази? Як такі зміни характеризують фінансовий стан підприємства?

Задача 16

На основі фінансової звітності підприємства:

- побудувати агрегований аналітичний баланс підприємства і провести аналіз динаміки та структури його валюти;
- провести аналіз показників майнового стану підприємства;
- згрупувати активи підприємства відповідно до рівня їх ліквідності та пасиви відповідно до строку їх погашення та визначити рівень ліквідності балансу підприємства, визначити рівень ліквідності підприємства;
- визначити тип і рівень фінансової стійкості підприємства;
- проаналізувати рентабельність підприємства;
- оцінити ділову активність підприємства;
- проаналізувати показники ринкової активності підприємства;
- проаналізувати зміни, що відбувалися за звітний період.

Розрахунок подати в таблицях 22–32.

Таблиця 22

**Темпи зміни валюти балансу, доходу від реалізації
та чистого прибутку підприємства**

Показник	За попередній рік	За поточний рік	Відхилення, +, -
Темп зміни валюти балансу			
Темп зміни доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)			
Темп чистого прибутку			

Таблиця 23

Склад і структура активів підприємства

Стаття	На початок звітної періоду		На кінець звітної періоду		Відхилення	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	+, -	у %

Таблиця 24

Склад і структура пасивів підприємства

Стаття	На початок звітної періоду		На кінець звітної періоду		Відхилення	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	+, -	у %

Таблиця 25

Показники майнового стану підприємства

Показник	На початок періоду, тис. грн.	На кінець періоду, тис. грн.	Відхилення, +, -
Сума господарських коштів у розпорядженні підприємства, тис. грн.			
Коефіцієнт реальної вартості в майні підприємства			
Коефіцієнт зносу			
Коефіцієнт придатності			
Коефіцієнт оновлення			
Коефіцієнт вибуття			
Коефіцієнт зміни вартості основних засобів у майні підприємства			

Таблиця 26

Аналіз ліквідності балансу підприємства

Стаття активу	На початок періоду, тис. грн.	На кінець періоду, тис. грн.	Статті пасиву	На початок періоду, тис. грн.	На кінець періоду, тис. грн.
Найбільш ліквідні активи			Найбільш термінові пасиви		
Активи, що швидко реалізуються			Короткострокові пасиви		
Активи, що повільно реалізуються			Довгострокові пасиви		
Активи, що важко реалізуються			Постійні пасиви		

Таблиця 27

Показники ліквідності підприємства

Показник	На початок періоду, тис. грн.	На кінець періоду, тис. грн.	Відхилення, +, –
Коефіцієнт абсолютної ліквідності			
Коефіцієнт поточної ліквідності			
Коефіцієнт швидкої ліквідності			
Робочий капітал			

Таблиця 28

Показники забезпеченості підприємства власними оборотними коштами підприємства

Показник	Роки		Відхилення, +, –	
	попередній	поточний	тис. грн.	%
Джерело власних коштів				
Необоротні активи				
Наявність власних оборотних коштів				
Довгострокові кредити і позикові засоби (довгострокові зобов'язання)				
Наявність власних і довгострокових позикових джерел засобів для формування запасів і витрат				
Короткострокові кредити і позикові засоби (поточні зобов'язання)				
Загальна величина основних джерел засобів для формування запасів і витрат				
Загальна величина запасів і витрат				
Надлишок (+), нестача (–) власних оборотних коштів				
Надлишок (+), нестача (–) власних оборотних і довгострокових позикових засобів для формування запасів і витрат				
Надлишок (+), нестача (–) загальної величини основних джерел засобів для формування запасів і витрат				

Таблиця 29

Відносні показники фінансової стійкості підприємства

Показник	Роки		Відхилення, +, –	
	попередній	поточний	пунктів	%
Коефіцієнт автономії				
Коефіцієнт фінансової залежності				
Коефіцієнт фінансової стійкості				
Коефіцієнт фінансування				
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами				
Коефіцієнт маневрування власного капіталу				
Коефіцієнт маневрування власних оборотних коштів				

Таблиця 30

Показники рентабельності підприємства

Показник	На початок періоду, тис. грн.	На кінець періоду, тис. грн.	Відхилення, +, –
Рентабельність продукції, %			
Рентабельність діяльності, %			
Рентабельність активів, %			
Рентабельність власного капіталу, %			

Таблиця 31

Показники ділової активності підприємства

Показник	На початок періоду, тис. грн.	На кінець періоду, тис. грн.	Відхилення, +, –
Коефіцієнт оборотності активів			
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості			
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості			

Продовж. табл. 31

Показник	На початок періоду, тис. грн.	На кінець періоду, тис. грн.	Відхилення, +, -
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів			
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів			
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів			
Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)			
Коефіцієнт оборотності власного капіталу			
Операційний цикл, днів			
Фінансовий цикл, днів			

Таблиця 32

Показники ринкової активності підприємства

Показник	На початок періоду, тис. грн.	На кінець періоду, тис. грн.	Відхилення, +, -
Скоригований чистий прибуток на 1 акцію			
Цінність акції			
Дивіденд на 1 акцію			
Дивідендна доходність 1 акції			
Дивідендний вихід			
Коефіцієнт котирування акцій			
Коефіцієнт курсової вартості до доходу на 1 акцію			

ТЕМА 10. ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Мета практичного заняття: ознайомлення із сутністю та видами фінансового планування на підприємствах.

План практичного заняття

1. Особливості фінансового планування на підприємствах різних організаційно-правових форм і галузей економіки.
2. Зміст фінансової стратегії на підприємстві.

ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"

3. Сутність бюджетування, його види та сфери їх застосування.
4. Призначення контролінгу в процесі фінансового планування на підприємстві.
5. Характеристика правового регулювання фінансового планування на вітчизняних підприємствах.
6. Сутність стратегічного фінансового планування.
7. Основні складові елементи стратегічного фінансового бюджету.

Практичні завдання

Задача 1

Скласти платіжний календар підприємства на січень планового року, якщо заробітна плата становитиме – 4 650,2 тис. грн., платежі до бюджету – 1 466 тис. грн., передбачається оплата рахунку за товарно-матеріальні цінності – 6 244 тис. грн., інші видатки – 267 тис. грн., дохід від реалізації продукції – 3 995 тис. грн., прибуток від іншої реалізації – 1 050 тис. грн., дохід від неопераційних курсових різниць – 30 тис. грн., прострочена дебіторська заборгованість – 15 тис. грн., підприємство планує отримати товарний кредит на суму 210 тис. грн. та аванс – 250 тис. грн., орендні платежі підприємства – 3 тис. грн., інші надходження – 320 тис. грн. Залишок коштів на початок року становить 35 тис. грн. У разі від’ємного значення балансу платіжного календаря запропонувати заходи щодо покриття дефіциту.

Розрахунок подати в таблицях 33 та 34.

Таблиця 33

Платіжний календар на січень

№ пор.	Показник	Січень			
		план	факт	відхилення	
				тис. грн.	%
Надходження					
1	Виручка від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг від основної діяльності				
2	Виручка від реалізації основних засобів, нематеріальних активів, непотрібних і зайвих залишків сировини і матеріалів				
3	Штрафи, пені та інші надходження від застосування економічних санкцій				
4	Надходження від реалізації цінних паперів і валюти				
5	Дивіденди, відсотки, прибутки від цінних паперів і депозитів				

№ пор.	Показник	Січень			
		план	факт	відхилення	
				тис. грн.	%
6	Кредити отримані				
7	Аванси, отримані від покупців, замовників				
8	Надходження орендної плати				
9	Отримана безповоротна фінансова допомога				
10	Цільові надходження				
11	Кошти, що надходять для формування статутного капіталу				
12	Інші надходження				
Усього надходжень					
Витрати					
1	Платежі, пов'язані із задоволенням негайних потреб				
2	Заробітна плата і прирівняні до неї платежі				
3	Платежі в бюджет, усього, у тому числі: - акцизний податок; - ПДВ; - податок на прибуток; - земельний податок; - збір за першу реєстрацію транспортного засобу; - інші податки і збори				
4	Внески в Пенсійний фонд України				
5	Внески на обов'язкове соціальне страхування				
6	Інші відрахування в позабюджетні фонди				
7	Оплата за товарно-матеріальні цінності				
8	Оплата рахунків за послуги підрядників, що виконують капітальні роботи				
9	Погашення кредиторської заборгованості				
10	Погашення термінових позичок банку				
11	Погашення довгострокових позичок банку				
12	Сплата відсотків за кредит				

№ пор.	Показник	Січень			
		план	факт	відхилення	
				тис. грн.	%
13	Авансові платежі				
14	Орендна плата				
15	Платежі за векселями				
16	Виплата дивідендів				
17	Інші витрати				
	Усього витрат				
	Перевищення надходжень над витратами				
	Перевищення витрат над надходженнями				
	Залишок коштів на початок року				
	Залишок коштів на кінець року				

Таблиця 34

**Баланс надходження коштів підприємства
(оперативний фінансовий план) на 2011 р.**

Місяць	Надходження		Витрати		Чистий грошовий потік (сальдо)		Залишок на початок місяця		Залишок на кінець місяця		Резерв		Надлишок або дефіцит	
	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт
Січень														
Лютий														
Березень														
Усього за квартал, рік														

Задача 2

На основі вихідних даних скласти операційний бюджет АТ “Ворожбянський м’ясокомбінат” на наступний рік у розрізі окремих бюджетів, розрахунки подати у формі таблиць.

Бюджет продажів ковбасних виробів АТ “Ворожбянський м’ясокомбінат” на плановий рік

Показник	Минулий рік (факт)	Місяць												Плановий рік
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Заплановані продажі, кг	2 743 966	230 000	227 700	227 700	229 977	232 277	230 000	230 000	230 000	232 300	234 623	236 970	239 340	2 780 887
Середня ціна за 1 кг, грн./кг	15,11	15,20	15,05	15,20	15,20	15,35	15,20	15,20	15,20	15,35	15,50	15,60	15,65	15,31
Заплановані продажі, тис. грн.	41 461,33													
Усього продажів, тис. грн.	41 461,33													

**Графік очікуваних надходжень грошових коштів від продажів ковбасних виробів
АТ “Ворожбянський м’ясокомбінат” на плановий рік, тис. грн.**

Показник	Минулий рік (факт)	Місяць												Плановий рік			
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12				
Залишок дебіторської заборгованості на кінець періоду*	450,50																
Сума заборгованості до погашення у поточному періоді		90,1	90,1	90,1	90,1	90,1											
Надходження від продажу кожного місяця**:																	
1																	
2																	
3																	
4																	
5																	
6																	
7																	
8																	
9																	
10																	
11																	
12																	
Усього надходжень																	

* Залишок дебіторської заборгованості на кінець періоду = залишок дебіторської заборгованості на кінець попереднього періоду + обсяг реалізації в поточному місяці – надходження коштів у поточному місяці.

** Виходимо із припущення, що 85 % продажу покупі сплачують у місяці реалізації, 15 % – у наступному.

Таблиця 38

Бюджет виробництва ковбасних виробів АТ “Ворожбянський м’ясокомбінат” на плановий рік

Показник	Минулий рік (факт)	Місяць												Плановий рік	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
Заплановані продажі, кг	2 743 966														
плюс*															
Бажаний запас готової продукції на початок періоду, кг															
мінус**															
Запланований запас готової продукції на кінець періоду, кг															
усього															
Кількість продукції, що підлягає виробництву, кг															

* Бажаний запас готової продукції на кінець періоду становить 5 % від кількості продажу наступного місяця.

** Бажаний запас готової продукції на початок періоду дорівнює кінцевому запасу попереднього періоду.

Таблиця 39

Бюджет виробничих запасів АТ “Ворожбянський м’ясокомбінат” на плановий рік

Показник	Минулий рік (факт)	Місяць												Плановий рік	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
Запас готової продукції на початок періоду, кг															
Виробнича собівартість одиниці продукції (1 кг), грн.	13,32	13,19	13,19	13,32	13,45	13,32	13,32	13,32	13,45	13,58	13,72	13,86	13,42		
Запас готової продукції на кінець періоду, тис. грн.															

Таблиця 40

Бюджет прямих витрат на матеріали АТ "Ворожбянський м'ясокомбінат" на плановий рік

Показник	Минулий рік (факт)	Місяць												Плановий рік			
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12				
Кількість продукції, що підлягає виробництву, кг																	
Прямі витрати на матеріали на 1 кг, грн.		8,80	8,71	8,71	8,80	8,89	8,80	8,80	8,80	8,89	8,80	8,80	8,89	8,98	9,07	9,16	8,88
усього																	
Прямі витрати на матеріали, тис. грн.																	
плюс*																	
Бажаний запас матеріалів на початок періоду, тис. грн.																	
мінус**																	
Запас матеріалів на кінець періоду, тис. грн.																	
усього																	
Сума витрат на придбання матеріалів, тис. грн.																	

* Бажаний запас матеріалів на кінець періоду становить 15 % від прямих витрат на матеріали наступного місяця.

** Бажаний запас матеріалів на початок періоду дорівнює кінцевому запасу попереднього періоду.

Графік сплати придбаних матеріалів АТ “Ворожбянський м’ясокомбінат” на плановий рік, тис. грн.

Показник	Минулий рік (факт)	Місяць												Плановий рік			
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12				
Залишок кредиторської заборгованості за матеріалами на кінець періоду*	1 060,00																
Сума заборгованості до погашення у поточному періоді		212,00	212,00	212,00	212,00	212,00											
Сплата за придбаними матеріалами кожного місяця**:																	
1																	
2																	
3																	
...																	
10																	
11																	
12																	
Усього сплачено																	

* Кредиторська заборгованість на кінець періоду = сума заборгованості на початок року + сума придбання – сума оплачених матеріалів поточного місяця.

** Виходимо із припущення, що 70 % придбаних матеріалів підприємство сплачує у місяці придбання, 30 % – у наступному місяці.

Бюджет прибутків і збитків АТ "Ворожбянський м'ясокомбінат" на плановий рік, тис. грн.

Показник	Минулий рік (факт)	Місяць												Плановий рік			
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12				
1. Чистий (дохід) від реалізації продукції, робіт, послуг	41 461,33																
2. Собівартість реалізованої продукції, робіт, послуг	25 425,89																
3. Валовий прибуток (рядок 1 – рядок 2)	16 035,44																
4. Витрати на збут	738,95																
5. Адміністративні витрати	13 648,95																
6. Прибуток від операційної діяльності (рядок 3 – рядок 4 – рядок 5)	1 648,22																

ТЕМА 11. ФІНАНСОВА САНАЦІЯ ТА БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВ

Мета практичного заняття: набуття навичок щодо оцінки ймовірності банкрутства та порядку проведення фінансової санації.

План практичного заняття

1. Оцінка санаційної спроможності підприємства.
2. Аналіз сильних і слабких сторін підприємства.
3. Внутрішні та зовнішні фінансові джерела санації.
4. Структура плану фінансового оздоровлення підприємства.

Практичні завдання

Задача 1

Побудуйте матрицю СВОТ-аналізу для підприємств молочно-переробної галузі.

Задача 2

Побудуйте матрицю СВОТ-аналізу для підприємств лікєро-горілкової галузі.

Задача 3

Загальними зборами товариства прийнято рішення щодо зменшення статутного капіталу через передавання до анулювання корпоративних прав номінальною вартістю 10 000 грн. Один з кредиторів частково списав довгострокову заборгованість на суму 5 000 грн. Податкові аспекти не враховуються.

Складіть баланс підприємства після проведення вказаних операцій.

Баланс підприємства до зменшення статутного капіталу, грн.

Актив		Пасив	
1. Необоротні активи	50 000	1. Статутний капітал	90 000
2. Запаси	30 000	2. Непокриті збитки	(12 000)
3. Дебіторська заборгованість	15 000	3. Довгострокові пасиви	12 000
4. Грошові кошти	3 000	4. Короткострокові пасиви	8 000
Баланс	98 000	Баланс	98 000

Задача 4

Статутний капітал акціонерного товариства становить 4 млн. грн. (номінальна вартість однієї акції – 50 грн.); сума збільшення капіталу дорівнює 1 млн. грн.; біржовий курс старих акцій – 100 грн.; курс емісії нових акцій – 60 грн.

Визначити середній курс акцій після емісії.

Задача 5

Статутний капітал акціонерного товариства становить 1 000 000 грн. (20 000 акцій номінальною вартістю 50 грн.). На загальних зборах акціонерів прийнято рішення про збільшення статутного капіталу на 50 %, тобто відношення, згідно з яким здійснюється емісія, дорівнює 2:1. Біржовий курс акцій до збільшення статутного фонду становив 100 грн. Курс емісії нових акцій – 70 грн. за акцію.

Визначити середній біржовий курс та майновий стан “старих” і нових акціонерів.

Задача 6

У таблиці, поданій нижче, наведено чотири різні комбінації показників технологічної та фінансової потужності підприємства, а також можливостей ринків збуту продукції.

Зробити оцінку розбіжності зазначених показників і визначити їх вплив на фінансово-економічний стан підприємства.

Аналіз технологічної, фінансової потужності підприємства та можливостей збуту його продукції, шт. виробленої продукції.

Технологічна потужність	Фінансова потужність	Можливості збуту продукції
1 300	1 100	1 100
900	1 000	900
1 100	1 400	1 400
1 400	1 000	1 400

Задача 7

Планом санації передбачено, що в перший рік проведення санації чиста виручка від реалізації продукції становитиме 912,5 млн. грн. Рентабельність продажу – 20 %.

Розрахувати загальну потребу в коштах для фінансування оборотних активів та потребу в коштах за статтями оборотних активів за такими даними: середній період зберігання виробничих запасів – 20 днів, період надання відстрочок постачальниками сировини та матеріалів – 40 днів, тривалість виробництва продукції – 10 днів, середня тривалість зберігання готової продукції на складі – 80 днів, середній період інкасації (повернення) дебіторської заборгованості – 30 днів.

Задача 8

На основі даних фінансової звітності оцінити ймовірності банкрутства підприємства на підставі 4 моделей прогнозування банкрутства підприємства (Спрингейта, Альтмана, Сайфуліна–Кадикова, Конна–Гольдера, Зайцевої, Чессера тощо).

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Аваль – вексельне поручительство, за яким особа (аваліст), яка його здійснює, бере на себе відповідальність перед власником векселя за виконання векселедавцем, акцептантом або індосантом зобов'язань щодо оплати цього векселя.

Акредитив – договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

Акцептний кредит – це операція, яка передбачає акцептування банком інкасованої підприємством-позичальником тратти за умови, що підприємство надає у розпорядження банку вексель до строку його сплати.

Акцизний збір – це непрямий податок на високорентабельні та монопольні товари (продукцію), що включається в ціну цих товарів (продукції).

Акціонерним товариством є господарське товариство, яке має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій.

Амортизація – систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Асоціація – договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових і матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації.

Банківський кредит – це економічні відносини між кредитором і позичальником з приводу надання коштів банком підприємству на умовах терміновості, платності, повернення, матеріального забезпечення.

Безготівкові розрахунки – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, внесених ними готівкою в касу банку, на рахунки одержувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді.

Бенефіціар – особа, якій призначений платіж або на користь якої відкрито акредитив.

Бюджетні інвестиції – виділення коштів на розвиток виробництва, насамперед (у пріоритетні галузі).

Бюджетні субсидії – це виділення коштів підприємства на вирішення певних завдань у рамках різного роду державних програм.

Валовий прибуток розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

Векселедавець – юридична або фізична особа, яка видала простий або переказний вексель.

Векселедержатель – юридична або фізична особа, яка володіє векселем, що виданий або індосований цій особі чи її наказу, або індосований на пред'явника, або шляхом бланкового індосаменту чи на підставі інших законних прав.

Вексель – цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити у визначений строк визначену суму грошей власнику векселя (векселедержателю).

Вексель переказний – вексель, який містить письмовий наказ однієї особи (юридичної або фізичної) іншій особі сплатити у зазначений строк визначену суму грошей третій особі.

Вексель простий – вексель, який містить зобов'язання векселедавця сплатити у зазначений строк визначену суму грошей власнику векселя (векселедержателю).

Вексельний кредит (під облік векселів) – це короткостроковий кредит, який банк надає пред'явнику векселя шляхом їх обліку до настання строку виконання зобов'язань за ними, сплачуючи пред'явнику векселя його номінальну вартість за мінусом дисконту.

Великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова кількість працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує двісті п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму сто мільйонів гривень.

Виробничі витрати входять у виробничу собівартість продукції і складаються з прямих матеріальних витрат, прямих витрат на оплату праці, інших прямих виробничих витрат, загальновиробничих витрат.

Виробничі основні фонди – це фонди, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або сприяють його здійсненню.

Витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Відновлювана кредитна лінія – відкривається для підприємств, які постійно відчують нестачу оборотних коштів для відновлення процесу виробництва у заданому обсязі (торгівля).

Грошові надходження – це сума грошових коштів, яка має надійти чи надійшла від різних видів діяльності на рахунки в банку чи до каси підприємства.

Грошові фонди – це частина фінансових ресурсів, які мають цільове використання.

Державний кредит – це економічні, кредитні відносини між державою та суб'єктами господарювання.

Державні дотації – виділення коштів на покриття збитків, як правило, у тому випадку, коли ця збитковість є наслідком певної політики держави.

Дисконт – винагорода, що беруть банки під час врахування векселів та купівлі векселів у векселедержателів до закінчення терміну їх сплати.

Дохід – збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників) за звітний період.

Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – це сума коштів, що має надійти чи надійшла на рахунки в банку або до кас підприємства в результаті основної діяльності.

Звичайна діяльність – будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення.

Знос основних засобів – це сума амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання.

Інвестиційна діяльність – операції, пов'язані з придбанням і реалізацією тих необоротних активів, а також фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.

Іноземним підприємством визнається підприємство, якщо в статутному фонді іноземні інвестиції становлять 100 %.

Казенні підприємства створюються в галузях народного господарства, в яких: законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державним підприємствам; основним (понад 50 %) споживачем продукції (робіт, послуг) є держава; за умовами господарювання неможлива вільна конкуренція товаровиробників чи споживачів; переважаючим (понад 50 %) є виробництво суспільно необхідної продукції (робіт, послуг), яке за своїми умовами і характером потреб, що ним задовольняються, як правило, не може бути рентабельним; приватизацію майнових комплексів державних підприємств заборонено законом.

Капітальні вкладення – це витрати на створення нових, реконструкцію і технічне переозброєння діючих основних засобів. За допомогою капітальних вкладень здійснюється як просте, так і розширене відтворення основних засобів.

Командитним товариством є господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладками (вкладники).

Комерційний кредит – це економічні, кредитні відносини, які виникають між окремими підприємствами.

Консигнація – це спосіб, при якому роздрібний торговець може отримувати товари без зобов'язань (під реалізацію).

Консорціум – тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо).

Конткорент (овердрафт) – це короткостроковий кредит, який надається банком надійному підприємству (клас А) понад залишок його коштів на поточному рахунку в межах заздалегідь обумовленої суми шляхом дебетування його рахунку.

Концерном визнається статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій на основі їх фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання, з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності.

Корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів і ризиків підприємства.

Корпорацією визнається договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.

Кредит – економічні відносини, що склалися між кредитором і позичальником з приводу отримання кредиту і базуються на принципах терміновості (строковості), повернення, платності, матеріального забезпечення.

Кредитна лінія – це згода банку надати кредит у майбутньому в розмірах, які не перевищують заздалегідь обумовленої суми без додаткових переговорів.

Кредитоспроможність – це здатність позичальника в повному обсязі і у визначений у кредитному договорі термін розрахуватися за своїм борговим зобов'язанням.

Лізинговий кредит – це стосунки між юридичними особами, які виникають у разі оренди майна (майновий кредит або лізинг-кредит).

Ліквідність балансу – це ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення платіжних зобов'язань.

Ліквідність підприємства – здатність підприємства перетворювати свої активи в грошові кошти для покриття зобов'язань.

Малими (незалежно від форми власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова кількість працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує сімдесяти мільйонів гривень.

Маржинальний прибуток – сума чистого доходу, зменшена на суму змінних витрат.

Меморіальний ордер – розрахунковий документ, який складається за ініціативою банку для оформлення операцій щодо списання коштів з рахунку платника і внутрішньобанківських операцій.

Моральний знос – це знос основних засобів унаслідок створення нових, більш прогресивних і економічно ефективних машин та устаткування.

Надзвичайна діяльність – операція або подія, яка відрізняється від звичайної діяльності, та не очікується, що вона повторюватиметься періодично або в кожному наступному звітному періоді.

Невиробничі основні фонди – це фонди, що не беруть безпосередньо або побічної участі в процесі виробництва та передбачені для обслуговування потреб житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, освіти, культури.

Непрямі податки встановлюються на окремі товари, роботи, послуги і включаються до їх ціни; кінцевими платниками непрямих податків є споживачі товарів, робіт і послуг, а самі податки включаються у вигляді надбавки до ціни на ці товари, роботи й послуги.

Норма – це відносний показник, який обчислюється в днях, відсотках чи гривнях і використовується для розрахунку нормативу.

Норматив – це мінімальний розмір оборотних активів у грошовому вираженні, необхідних підприємству для забезпечення безперервного процесу виробництва.

Нормування – це процес визначення мінімальної потреби в оборотних коштах, які необхідні для забезпечення безперервного процесу виробництва.

Оборотні активи – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, які призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу або протягом 12 місяців від дати балансу.

Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Операційний цикл – це проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів для реалізації виробленої з них продукції.

Організаційно-правова форма – це передбачений законом тип (форма організації), що означає порядок її створення, умови формування майна, система організації управління, права засновників та умови їх відповідальності за діяльність юридичної особи.

Основна діяльність – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства, і забезпечують основну частину його доходів.

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Підприємством з іноземними інвестиціями визнається підприємство, якщо в статутному фонді іноземна інвестиція становить не менше 10 %.

Підприємці – суб'єкти господарювання, які здійснюють підприємницьку діяльність, та постійні представництва.

Платіжна вимога – розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або в разі договірної списання одержувача до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок одержувача.

Платіжна вимога-доручення – розрахунковий документ, який складається з двох частин: верхньої – вимоги одержувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів; нижньої – доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку визначеної ним суми коштів і перерахування її на рахунок одержувача.

Платіжне доручення – розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок одержувача.

Платіжні інструменти – засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунку платника.

Платоспроможність – здатність підприємства своєчасно і повністю відповідати за своїми зобов'язаннями, термін сплати яких настав або настане протягом найближчих 3 днів (негайно погасити свої поточні зобов'язання).

Повний знос передбачає повну заміну зношених основних засобів через нове капітальне будівництво або придбання нових основних засобів.

Повним товариством є господарське товариство, всі учасники якого, відповідно до укладеного між ними договору, здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Податки – це обов'язкові платежі, що їх встановлює держава для юридичних і фізичних осіб з метою формування централізованих фінансових ресурсів, які забезпечують фінансування державних витрат.

Податкове зобов'язання – загальна сума податку, одержана або нарахована платником податку у звітному податковому періоді.

Прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов’язані з ними витрати.

Приватним підприємством визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб’єкта господарювання – юридичної особи.

Просте відтворення основних засобів – це їх відновлення у тому самому обсязі, в якому вони були зношені та вибули, тобто в процесі простого відтворення постійно відновлюється попередня виробнича потужність.

Прямі витрати на оплату праці – включають оплату праці працівників, що зайняті у виробничому процесі.

Прямі матеріальні витрати – включають вартість сировини, матеріалів, палива та інші ТМЦ, які утворюють основу продукції і можуть бути безпосередньо віднесені на конкретний об’єкт витрат.

Прямі податки – це податки, які встановлюються безпосередньо на доходи і майно платників і сплачуються ними з власних надходжень (податки, які встановлюються щодо платника, їх розмір залежить від розміру об’єкта оподаткування, кінцевим платником прямих податків є той, хто одержує дохід, володіє майном).

Ремітент – перший векселедержатель переказного векселя, особа, на користь якої виданий переказний вексель.

Рентабельність – це відносний показник, що означає прибутковість або дохідність виробництва продукції та її реалізації, а також прибутковість діяльності підприємства взагалі.

Розрахунковий документ – документ на паперовому носії, що містить доручення та/або вимогу про перерахування коштів з рахунку платника на рахунок одержувача.

Розрахунковий чек – розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку-емітента, в якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів.

Розширене відтворення передбачає кількісне та якісне збільшення діючих основних засобів або придбання нових основних засобів, які забезпечують вищий рівень продуктивності устаткування.

Сезонна кредитна лінія – відкривається за періодичної нестачі оборотних коштів у зв'язку з сезонністю виробництва або необхідністю створення запасів на складі (с/г, переробна галузь).

Сезонний кредит – цей спосіб дозволяє роздрібним торговцям здійснювати придбання товарів протягом усього року з метою організації створення необхідних запасів перед піком сезонних продажів і дозволяє відстрочити платіж виробнику до кінця розпродажу.

Система оподаткування – це сукупність податків і зборів (обов'язкових платежів), що стягуються в порядку, установленому відповідними законами держави, до бюджетів різних рівнів, а також до державних цільових фондів.

Склад оборотних коштів – сукупність окремих елементів оборотних виробничих фондів і фондів обігу.

Собівартість виробленої продукції складається з витрат на виробництво, які скориговані на собівартість залишків незавершеного виробництва на початок і кінець звітного періоду.

Собівартість реалізованої продукції складається з собівартості виробленої продукції, яка скоригована на собівартість залишків нереалізованої продукції на початок і кінець звітного періоду.

Стан оборотних коштів – характеризується наявністю їх на певну дату, яка визначається як різниця між власним капіталом і сумою необоротних активів.

Строк корисної експлуатації – очікуваний період часу, протягом якого необоротні активи будуть використовуватися підприємством або з їх використанням буде виготовлено (виконано) очікуваний підприємством обсяг продукції (робіт, послуг).

Структура оборотних коштів – питома вага вартості окремих статей оборотних виробничих фондів і фондів обігу в загальній структурі оборотних коштів підприємства.

Терміновий кредит – це кредит, який надається повністю одразу після укладання кредитного договору.

Товариством з додатковою відповідальністю є господарське товариство, статутний фонд якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників.

Товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний фонд, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів.

Унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний фонд, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства.

Факторинг – це система фінансування, за умови якої підприємство-постачальник переуступає короткострокові вимоги (рахунки) за торговельними операціями комерційному банку або факторинговій компанії близько 70 % вартості, зазначеної в документах з оплатою відсотків і комісійних.

Фізичний знос – це поступова втрата основними засобами споживчої вартості в процесі експлуатації, тобто суто матеріальний знос їхніх окремих елементів.

Фінанси підприємств – сукупність економічних відносин з приводу формування, розподілу і використання грошових доходів і фондів суб'єктів господарювання в процесі відтворення.

Фінансова діяльність – діяльність, що призводить до зміни розмірів і складу власного та позикового капіталу підприємства.

Фінансова стійкість – це здатність підприємства за рахунок наявних фінансових ресурсів виконувати свої зобов'язання, забезпечувати безперебійну діяльність і створювати умови для розширеного відтворення.

Фінансове планування – це процес розроблення системи фінансових планів і планових (нормативних) показників із забезпечення розвитку підприємства необхідними фінансовими ресурсами та підвищення ефективності його фінансової діяльності в майбутньому періоді.

Фінансовий аналіз – це спосіб оцінювання і прогнозування фінансового стану підприємства на підставі його бухгалтерської та фінансової звітності й оперативних даних.

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Фінансові відносини – відображають рух вартості від одного суб'єкта до іншого, характеризують обмінні, розподільні і перерозподільні процеси і проявляються у грошових потоках.

Фінансові ресурси – це частина грошових доходів і надходжень суб'єктів господарювання, що використовуються для формування децентралізованих фондів фінансових ресурсів та в нефондовій формі для забезпечення процесів розширеного відтворення та для виконання фінансових зобов'язань підприємств.

Частковий знос компенсується здійсненням капітального ремонту основних засобів.

Чистий дохід – це різниця між валовим доходом і сумою непрямих податків і зборів та інших вирахувань з доходу (отримані знижки та уцінки від постачальників).

Чистий прибуток – це сума прибутку від звичайної діяльності, доходів від надзвичайної діяльності за вирахуванням витрат від надзвичайної діяльності та суми податку на надзвичайні доходи.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Основи фінансів підприємств

1. Основи організації фінансів підприємств: комерційний розрахунок, неприбуткова діяльність, кошторисне фінансування.
2. Особливості організації фінансів підприємств залежно від форми власності, галузі економіки, організаційно-правової форми, сфери діяльності.

Тема 2. Грошові розрахунки підприємств

1. Організація грошово-готівкових розрахунків.
2. Класифікація акредитивів за основними ознаками. Особливості застосування акредитивної форми розрахунку.
3. Основні вексельні схеми, що застосовуються підприємствами України.
4. Види операцій з векселями.

Тема 3. Грошові надходження та витрати підприємств

1. Види діяльності підприємства та їх характеристика.
2. Методи оцінки запасів відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку.

Тема 4. Формування і розподіл прибутку

1. Особливості формування та використання фінансових результатів підприємств різних сфер діяльності, організаційно-правових форм і галузей економіки.
2. Визначення нерозподіленого прибутку та характеристика його використання.

Тема 5. Оподаткування підприємств

1. Сутність оподаткування підприємств і податкова система.
2. Оподаткування суб'єктів малого підприємництва.
3. Характеристика місцевих податків і зборів.
4. Особливості впливу податків на результати фінансово-господарської діяльності підприємства.

Тема 6. Оборотні кошти та їх організація на підприємстві

1. Визначення різниці між поняттями “оборотні кошти” та “оборотні активи”.
2. Вплив галузевої приналежності на склад та структуру оборотних активів.
3. Зміст та основне призначення робочого капіталу в діяльності підприємства.

Тема 7. Кредитування підприємств

1. Порівняльний аналіз методичних підходів до оцінки кредитоспроможності позичальника вітчизняних банків.
2. Зарубіжні підходи щодо визначення кредитоспроможності позичальника.
3. Підготовка аналітичної записки для ділової гри на тему “Оцінка кредитоспроможності позичальника”.

Тема 8. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів

1. Проведення порівняльного аналізу основних форм фінансового забезпечення відтворення основних засобів.
2. Узагальнення переваг і недоліків існуючих методів амортизаційних відрахувань.
3. Специфіка застосування методів нарахування амортизаційних відрахувань.

Тема 9. Оцінка фінансового стану підприємства

1. Порівняльний аналіз існуючих методичних підходів щодо аналізу фінансового стану.
2. Специфіка здійснення експрес-аналізу та сфери його застосування.
3. Специфіка проведення аналізу фінансового стану підприємства залежно від організаційно-правової форми та галузевої приналежності.
4. Показники акціонерного капіталу (ринкової активності підприємства).

Тема 10. Фінансове планування на підприємствах

1. Специфіка фінансового планування на підприємствах різних організаційно-правових форм і галузей економіки.
2. Зміст фінансової стратегії на підприємстві.
3. Сутність бюджетування, його види та сфери їх застосування.
4. Призначення контролінгу в процесі фінансового планування на підприємстві.

Тема 11. Фінансова санація та банкрутство підприємств

1. Види та фази фінансової кризи.
2. Причинно-наслідковий аналіз фінансової кризи на підприємстві.
3. Випадки, в яких приймаються рішення про проведення фінансової санації підприємств.
4. Класична модель фінансової санації.
5. Сутність, завдання та основні етапи проведення санаційного аудиту.
6. Правила фінансування санації підприємств, їх сутність та умови.
7. Поняття та класифікація внутрішніх джерел фінансової стабілізації.
8. Реструктуризація та реорганізація підприємства.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

Тема 1. Основи фінансів підприємств

1. Основні види та специфічні риси діяльності об'єднань підприємств України.
2. Особливості функціонування концернів як форми об'єднання самостійних підприємств.
3. Специфічні риси та мета створення консорціумів.
4. Корпорація як один із видів об'єднань підприємств України та її відмінності від закордонних аналогів.
5. Закордонний досвід створення та функціонування об'єднань підприємств.

Тема 2. Грошові розрахунки підприємств

1. Основні форми міжнародних розрахунків і документарних операцій (банківський переказ, документарне інкасо, документарний акредитив).
2. Основні відмінні риси акредитива та інкасо.
3. Банківські гарантії як надійна форма гарантійного забезпечення зовнішньоекономічних контрактів, їх сутність, види та сфери застосування.
4. Характеристика гарантійних операцій з векселями.
5. Специфіка та необхідність проведення торговельних операцій з векселями.
6. Особливість проведення комісійних операцій з векселями вітчизняними банківськими установами.
7. Основні класифікаційні ознаки акредитивної форми розрахунку.
8. Специфіка розрахунку з використанням переказного акредитива.
9. Характерні риси застосування поновлювального акредитива.

Тема 3. Грошові надходження та витрати підприємств

1. Особливості формування доходів підприємств різних сфер діяльності, організаційно-правових форм і галузей економіки.
2. Характеристика основних методів ціноутворення та їх вплив на суму доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).
3. Вплив форм і способів розрахунку на величину доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).
4. Особливості формування витрат підприємств різних сфер діяльності, організаційно-правових форм і галузей економіки.
5. Склад витрат у розрізі видів діяльності.

6. Основні аналітичні методи формування витрат та їх вплив на результати діяльності підприємства.
7. Характеристика методів оцінки запасів.
8. Резерв сумнівних боргів, його призначення та особливості розрахунку.

Тема 4. Формування і розподіл прибутку

1. Особливості формування та використання фінансових результатів підприємств різних сфер діяльності, організаційно-правових форм і видів економічної діяльності.
2. Нерозподілений прибуток і напрями його використання.
3. Основне призначення та особливості складання звіту “Про фінансові результати”.

Тема 5. Оподаткування підприємств

1. Вплив податків на результати фінансово-господарської діяльності підприємства.
2. Методичні підходи щодо розрахунку податкового тягара.
3. Сутність та особливості розрахунку комунального податку.
4. Регулювальна функція податків, особливості її виявлення і впливу на діяльність суб’єктів господарювання.
5. Недоліки існуючої системи оподаткування підприємств і причини, що їх обумовлюють.
6. Характеристика механізму надання пільг за оподаткування прибутку.
7. Оподаткування виплати дивідендів у системі оподаткування прибутку підприємств.
8. Економічна сутність непрямих податків і механізм їх впливу на діяльність суб’єктів підприємницької діяльності.
9. Сутність і механізм впливу прямих податків на результати фінансово-господарської діяльності та фінансовий стан підприємства.

Тема 6. Оборотні кошти та їх організація на підприємстві

1. Обґрунтування різниці між поняттями “оборотні кошти” та “оборотні активи”.
2. Сутність і призначення оборотних активів та фондів обігу.
3. Значення нормування оборотних коштів фінансово-господарської діяльності підприємства.
4. Вплив галузевої приналежності на склад, структуру оборотних активів.
5. Зміст та основне призначення робочого капіталу в діяльності підприємства.

Тема 7. Кредитування підприємств

1. Факторинг як новий вид кредитно-гарантійного банківського обслуговування підприємств.
2. Особливості комерційного кредитування підприємств.
3. Лізингове кредитування підприємств.
4. Кредитування підприємств за рахунок коштів міжнародних фінансово-кредитних інститутів.
5. Удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальників з урахуванням їх галузевих особливостей.
6. Удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника суб'єкта малого бізнесу.
7. Зарубіжний досвід оцінки кредитоспроможності позичальника.

Тема 8. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів

1. Порівняльний аналіз основних форм фінансового забезпечення відтворення основних засобів.
2. Основні переваги та недоліки існуючих методів нарахування амортизаційних відрахувань.
3. Специфіка застосування методів нарахування амортизаційних відрахувань.
4. Сутність нематеріальних активів.
5. Особливості оцінки нематеріальних активів.
6. Порядок нарахування амортизаційних відрахувань за нематеріальними активами.
7. Фінансове забезпечення ремонту основних фондів.

Тема 9. Оцінка фінансового стану підприємства

1. Порівняльний аналіз існуючих методичних підходів щодо аналізу фінансового стану.
2. Специфіка здійснення експрес-аналізу та сфери його застосування.
3. Специфіка проведення аналізу фінансового стану підприємства залежно від організаційно-правової форми та галузевої приналежності.
4. Особливості використання детермінованих моделей у процесі проведення аналізу фінансового стану підприємства.
5. Характеристика показників, що є пріоритетними в процесі оцінки підприємства як емітента цінних паперів.
6. Характеристика фінансових показників, які найбільш цікавлять банківські установи в процесі кредитування підприємства.

Тема 10. Фінансове планування на підприємствах

1. Особливості фінансового планування на підприємствах різних організаційно-правових форм і галузей економіки.
2. Зміст фінансової стратегії на підприємстві.
3. Сутність бюджетування, його види та сфери їх застосування.
4. Призначення контролінгу в процесі фінансового планування на підприємстві.
5. Характеристика правового регулювання фінансового планування на вітчизняних підприємствах.
6. Сутність стратегічного фінансового планування.
7. Основні складові елементи стратегічного фінансового бюджету.

Тема 11. Фінансова санація та банкрутство підприємств

1. Види та фази фінансової кризи.
2. Причинно-наслідковий аналіз фінансової кризи на підприємстві.
3. Методи діагностики кризових явищ на рівні суб'єкта господарювання.
4. Діагностика фінансової кризи на підприємстві в сучасних умовах. Механізм антикризового фінансового управління.
5. Дослідження тлумачення терміна “санація”.
6. Досвід реалізації реальної концепції санації підприємства.
7. Механізм санації підприємств України.
8. Фінансовий контролінг на підприємстві.
9. Форми фінансування санаційних заходів.
10. Забезпечення фінансової рівноваги на підприємстві.
11. Санація шляхом реорганізації (реструктуризації).
12. Державна фінансова підтримка санаційного підприємства.
13. Методики прогнозування банкрутства.
14. Діагностика банкрутства.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПРОМІЖНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Поняття та значення фінансів підприємств. Функції фінансів підприємств.
2. Сфери фінансових відносин підприємств.
3. Фінансові ресурси: сутність, призначення та основні класифікаційні групи. Грошові фонди підприємств.
4. Основи організації фінансів підприємств.
5. Фінансова робота на підприємстві: сутність, завдання та складові.
6. Сутність і значення грошових розрахунків у діяльності підприємства. Принципи організації розрахунків.
7. Види банківських рахунків і порядок їхнього відкриття.
8. Характеристика форм платіжних інструментів та сфера їх застосування.
9. Розрахунково-платіжна дисципліна, її зміст і значення для забезпечення господарської діяльності.
10. Характеристика і склад грошових надходжень підприємств відповідно до виду діяльності.
11. Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг): умови визнання та фактори, що на нього впливають.
12. Планування доходу (виручки) від реалізації продукції та його розподіл.
13. Види діяльності підприємств та їх характеристика.
14. Поняття витрат, розрахунок собівартості виробленої та реалізованої продукції.
15. Склад витрат відповідно до видів діяльності підприємств.
16. Прибуток як результат діяльності підприємства. Види прибутку підприємства.
17. Формування та розподіл прибутку від звичайної діяльності до оподаткування підприємства.
18. Чистий прибуток: сутність і напрямки розподілу.
19. Прибуток від основної діяльності та його планування.
20. Сутність і методи обчислення рентабельності.
21. Система оподаткування підприємств України: сутність, складові та функції.
22. Оподаткування прибутку підприємств.
23. Пряме оподаткування підприємств та його вплив на їх діяльність.
24. Непрямі податки: механізм нарахування та сплати до бюджету.

25. Податок на додану вартість як один з видів непрямого оподаткування підприємств України.
26. Характеристика спрощеної системи оподаткування.
27. Відрахування в державні цільові фонди та їх вплив на результати фінансово-господарської діяльності підприємств.
28. Сутність оборотних коштів і їх організація. Склад і розміщення оборотних коштів.
29. Класифікація і принципи організації оборотних коштів підприємства.
30. Необхідність і способи визначення потреби в оборотних коштах.
31. Розрахунок нормативу оборотних коштів за економічним методом.
32. Нормування оборотних коштів для створення виробничих запасів.
33. Нормування оборотних коштів для створення запасів готової продукції та оборотних коштів у витратах майбутніх періодів, незавршеному виробництві.
34. Джерела формування оборотних коштів.
35. Показники стану та ефективності використання оборотних коштів.
36. Вплив розміщення оборотних коштів на фінансовий стан підприємства.
37. Необхідність і сутність кредитування підприємств. Класифікація кредитів, що надаються підприємствам.
38. Види банківського кредиту та їх характеристика.
39. Умови та порядок отримання банківського кредиту.
40. Оцінка кредитоспроможності позичальника.
41. Порядок погашення банківського кредиту підприємством.
42. Комерційне кредитування підприємств.
43. Лізингове кредитування підприємств.
44. Основні фонди підприємств та форми їх відтворення.
45. Показники стану та ефективності використання основних фондів підприємства.
46. Знос і амортизація основних фондів. Податковий метод нарахування амортизаційних відрахувань.
47. Методи нарахування амортизаційних відрахувань.
48. Оцінка фінансового стану підприємства, її необхідність і значення.
49. Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану підприємства.
50. Аналіз майнового стану та динаміки і структури валюти балансу.
51. Сутність та оцінка показників ліквідності підприємства.
52. Фінансова стійкість підприємства, її сутність. Система показників фінансової стійкості підприємства, методика її розрахунку й оцінки.

53. Аналіз показників ділової активності підприємства.
54. Аналіз показників ринкової активності підприємства.
55. Зміст, мета, об'єкт і завдання фінансового планування на підприємствах.
56. Види та методи фінансового планування.
57. Зміст фінансового плану, порядок та особливості його складання залежно від виду підприємств.
58. Зміст, значення та основні складові оперативного фінансового плану.
59. Фінансова криза на підприємстві: економічний зміст і причини виникнення.
60. Економічна сутність санації підприємства.
61. Менеджмент фінансової санації підприємства.
62. Випадки, в яких приймаються рішення про проведення фінансової санації підприємств.
63. Класична модель фінансової санації.
64. Сутність, функції та завдання системи контролінгу підприємства.
65. План фінансового оздоровлення підприємства.
66. Сутність, завдання та основні етапи проведення санаційного аудиту.
67. Санаційна спроможність підприємства, її сутність і складові.
68. Форми фінансової санації.
69. Поняття та класифікація внутрішніх джерел фінансової стабілізації.
70. Необхідність, функції та завдання інституту банкрутства підприємств.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>.
2. Деякі питання випуску, обігу та погашення векселів, які видаються на суму ПДВ при ввезенні (пересиланні) товарів на митну територію України [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 22.11.2000 № 1730. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1730-2000-%EF>.
3. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 12.11.2003 № 492. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1172-03>.
4. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.96 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.
5. Митний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 11.07.2002 № 92-IV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=92-15>.
6. Податковий кодекс [Електронний ресурс] : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 “Фінансовий звіт суб’єкта малого підприємництва” [Електронний ресурс] / Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 № 39. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0161-00>.
8. Порядок подання фінансової звітності [Електронний ресурс] / Затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 № 419. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=419-2000-%EF>.
9. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 16.07.99 № 996-XIV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.
10. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом [Електронний ресурс] : Закон України від 14.05.92

- № 2343-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2343-12>.
11. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань [Електронний ресурс] : Закон України від 22.11.96 № 543/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=543%2F96-%E2%F0>.
 12. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 09.07.2003 № 1058-ІV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1058-15>.
 13. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності [Електронний ресурс] : Закон України від 23.09.99 № 1105-ХІV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1105-14>.
 14. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття [Електронний ресурс] : Закон України від 02.03.2000 № 1533-ІІІ. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1533-14>.
 15. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням [Електронний ресурс] : Закон України від 18.01.2001 № 2240-ІІІ. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2240-14>.
 16. Про заставу [Електронний ресурс] : Закон України від 02.10.92 № 2654-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2654-12>.
 17. Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12.06.95 № 436/95. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436%2F95>.
 18. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 21.01.2004 № 22. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0377-04>.
 19. Про затвердження Інструкції про касові операції в банках України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 14.08.2003 № 337. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0768-03>.
 20. Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті [Електронний ресурс] : постанова

- Правління Національного банку України від 16.08.2006 № 320. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1035-06>.
21. Про затвердження Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 12.12.2002 № 502. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0021-03>.
 22. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 15.12.2004 № 637. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0040-05>.
 23. Про затвердження Положення про порядок досудової санації державних підприємств [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2000 № 515. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=515-2000-%EF>.
 24. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 16.12.2002 № 508. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0174-03>.
 25. Про затвердження Положення про порядок отримання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів і надання резидентами позик в іноземній валюті нерезидентам [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 17.06.2004 № 270. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0885-04>.
 26. Про затвердження Порядку визначення страхових тарифів для підприємств, установ та організацій на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.2000 № 1423. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1423-2000-%EF>.
 27. Про затвердження порядку справляння ПДВ та акцизного збору у разі ввезення товарів на митну територію України [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.97 № 66. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=66-97-%EF>.

28. Про затвердження Порядку стягнення коштів та продажу інших активів платника податків, які перебувають у податковій заставі [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2002 № 538. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=538-2002-%EF>.
29. Про затвердження Правил використання готівкової іноземної валюти на території України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 30.05.2007 № 200. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0656-07>.
30. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2464-17>.
31. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 16.04.91 № 959-XII. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12>.
32. Про митний тариф України [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 № 2371-III. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2371-14>.
33. Про обіг векселів в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 № 2374-III. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2374-14>.
34. Про платіжні системи та переказ грошей в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 № 2346-III. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2346-14>.
35. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті [Електронний ресурс] : Закон України від 23.09.94 № 185/94. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=185%2F94-%E2%F0>.
36. Про порядок формування і використання резерву на можливі втрати за кредитними операціями банків [Електронний ресурс] : положення / Затверджено постановою Правління Національного банку України від 06.07.2000 № 279. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0474-00>.
37. Про систему оподаткування [Електронний ресурс] : Закон України від 25.06.91 № 1251-XII. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1251-12>.

38. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс] : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3480-15>.

Основна література

39. Василенко, Л. П. Фінанси підприємства у схемах і таблицях [Текст] : навчально-наочний посібник / Л. П. Василенко, Л. В. Гут, О. П. Оксеєнко ; Київський нац. торговельно-економ. ун-т, Чернівецький торговельно-економ. ін-т. – К. : Дакор, 2006. – 344 с. – ISBN 966-8379-11-X.
40. Партін, Г. О. Фінанси підприємств [Текст] : навчальний посібник / Г. О. Партін, А. Г. Загородній. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2006. – 379 с. – ISBN 966-345-169-1.
41. Слав'юк, Р. А. Фінанси підприємств [Текст] : навчальний посібник / Р. А. Слав'юк. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К. : ЦУЛ, 2002. – 460 с. – ISBN 966-7938-51-4.
42. Філімоненков, О. С. Фінанси підприємств [Текст] : навчальний посібник / О. С. Філімоненков. – К. : Ніка-Центр : Ельга, 2002. – 360 с. – ISBN 966-521-166-8 (2003/2004).
43. Фінанси підприємств [Текст] : навчальний посібник / ред. Г. Г. Кірейцев. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : ЦУЛ, 2002. – 268 с. – ISBN 966-683-024-8.
44. Фінанси підприємств [Текст] : підручник / Мін-во освіти і науки України, КНЕУ ; ред. А. М. Поддєрьогін. – 6-те вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с. – ISBN 966-574-495-5.

Додаткова література

45. Аранчій, В. Л. Фінанси підприємств [Текст] : навчальний посібник / В. Л. Аранчій ; Мін-во освіти і науки України, Полтавська держ. аграрна академія. – К. : Професіонал, 2004. – 304 с. – ISBN 966-8556-29-1.
46. Білик, М. Д. Управління фінансами державних підприємств [Текст] / М. Д. Білик. – К. : Знання, 1999. – 312 с. – ISBN 966-620-001-5.
47. Гриньова, В. М. Фінанси підприємств [Текст] : навчальний посібник / В. М. Гриньова, В. О. Коюда. – 3-тє вид., стереот. – К. : Знання-Прес, 2006. – 423 с. – (Вища освіта ХХІ століття). – ISBN 966-311-040-6.
48. Ефимова, О. В. Финансовый анализ [Текст] : научно-производственное издание / О. В. Ефимова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Бухгалтерский учет, 2002. – 528 с. – (Библиотека журнала “Бухгалтерский учет”). – ISBN 5-85428-099-X.

49. Коробов, М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств [Текст] : навчальний посібник / М. Я. Коробов. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання : КОО, 2002. – 294 с. – ISBN 966-620-115-1.
50. Крамаренко, Г. О. Фінансовий аналіз і планування [Текст] : навчальний посібник / Г. О. Крамаренко ; Дніпропетровський ун-т економіки та права. – К. : ЦНЛ, 2003. – 224 с. – ISBN 966-8253-33-7.
51. Любенко, Н. М. Фінанси підприємств [Текст] : навчальний посібник / Н. М. Любенко ; Мін-во освіти і науки України, Київський нац. ун-т технологій та дизайну. – К. : ЦУЛ, 2009. – 264 с. – ISBN 978-966-364-923-8.
52. Моляков, Д. С. Финансы предприятий отраслей народного хозяйства [Текст] : учебное пособие / Д. С. Моляков ; Финансовая академия при правительстве РФ. – 2-е изд. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 176 с. – ISBN 5-279-01686-1.
53. Попович, П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання [Текст] : підручник / П. Я. Попович. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Тернопіль : Економічна думка, 2004. – 416 с. – ISBN 966-654-132-7.
54. Савчук, В. П. Управление финансами предприятия [Текст] / В. П. Савчук. – 2-е изд., стереот. – М. : БИНОМ, 2005. – 480 с. – ISBN 5-94774-201-2.
55. Тарасюк, Г. М. Планування діяльності підприємства [Текст] : навчальний посібник / Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб. – К. : Каравела, 2003. – 432 с. – (Вища освіта в Україні). – ISBN 966-8019-04-0.
56. Терещенко, О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання [Текст] : навчальний посібник / О. О. Терещенко ; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. – К. : КНЕУ, 2007. – 554 с. – ISBN 966-574-441-0.
57. Фінанси підприємств: тести, задачі, методичні рекомендації [Текст] : навчальний посібник / Мін-во освіти і науки України, КНЕУ ; ред. В. З. Потій. – К. : КНЕУ, 2005. – 244 с. – ISBN 966-574-712-6.
58. Фінансовий аналіз [Текст] : навчальний посібник / Мін-во освіти і науки України, Гуманітарний ун-т, Запорізький ін-т держ. та муніципального управління. – К. : ЦНЛ, 2006. – 210 с. – ISBN 966-364-153-3.
59. Цал-Цалко, Ю. С. Витрати підприємства [Текст] : навчальний посібник / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : ЦУЛ, 2002. – 656 с. – ISBN 966-7938-89-1.

60. Швиданенко, Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства [Текст] : монографія / Г. О. Швиданенко, О. І. Олексюк ; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. – К. : КНЕУ, 2002. – 192 с. – ISBN 966-574-396-1.
61. Шеремет, А. Д. Методика фінансового аналізу [Текст] : учебно-практическое пособие / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин, Е. В. Негашев. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Инфра-М, 2001. – 208 с. – (Высшее образование). – ISBN 5-16-000251-0.
62. Шуляк, П. Н. Финансы предприятия [Текст] : учебник / П. Н. Шуляк ; Московский гос. социальный ун-т. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Дашков и К, 2002. – 752 с. – ISBN 5-8316-0014-9.

Навчальне видання

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

Практикум

Укладачі:

Гриценко Лариса Леонідівна
Дейнека Ольга Валеріївна
Крайніков Ігор Миколайович

Редагування *Г. М. Нужненко*

Технічне редагування *І. О. Кругляк*

Комп'ютерна верстка *Н. А. Височанська*

Підписано до друку 12.09.2011. Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 3,45. Умов. друк. арк. 5,88. Зам. № 1062

Державний вищий навчальний заклад

“Українська академія банківської справи Національного банку України”
40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції: серія ДК, № 3160 від 10.04.2008

Надруковано на обладнанні Державного вищого навчального закладу
“Українська академія банківської справи Національного банку України”
40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57